

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE

DIVADELNÍ FAKULTA

Dramatické umění

Dramatická výchova

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**LITERÁRNĚ-DRAMATICKÁ DÍLNA
PRO MĚSTSKOU KNIHOVNU**

Daniela Králová

Vedoucí práce: prof. Mgr. Jaroslav Provazník

Oponent práce: MgA. et Mgr. Gabriela Zelená Sittová

Datum obhajoby:

Přidělovaný akademický titul: BcA.

Praha, 2018

THE ACADEMY OF PERFORMING ARTS IN PRAGUE

THEATRE FACULTY

Dramatic arts

Drama in education

BACHELOR THESIS

**LITERACY AND DRAMA WORKSHOP
FOR PUBLIC LIBRARY**

Daniela Králová

Thesis supervisor: prof. Mgr. Jaroslav Provazník

Thesis Opponent: MgA. et Mgr. Gabriela Zelená Sittová

Date of thesis defense:

Assigned academic degree: BcA.

Prague, 2018

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu své práce panu prof. Mgr. Jaroslavu Provazníkovi za konzultace a cenné rady při její tvorbě. Zároveň chci poděkovat všem, kteří se podíleli na realizaci dílny tj. Městská knihovna Český Brod, 5.C ze ZŠ Český Brod, Tyršova 68 a jejím třídním učitelkám a v neposlední řadě žákům a rodičům ze ZUŠ Český Brod. Za podporu a trpělivost děkuji své rodině a přátelům.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma

Literárně-dramatická dílna pro městskou knihovnu

vypracovala samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím uvedené literatury a pramenů.

Praha, dne

.....

podpis diplomanta

Upozornění

Využití a společenské uplatnění výsledků diplomové práce, nebo jakékoliv nakládání s nimi je možné pouze na základě licenční smlouvy tj. souhlasu autora a AMU v Praze.

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá dětským čtenářstvím. Záměrem je vytvoření literárně-dramatické dílny, která je pořádána v městské knihovně. Tato dílna si klade za cíl využití metod dramatické výchovy jako prostředku k orientaci v literatuře a podnícení zájmu o ni.

Práce se nejdříve zabývá vztahem dramatické výchovy, literatury a knihoven. Na základě toho je rozepsán a zdůvodněn výběr textů. Autorka realizuje svou dílnu ve dvou skupinách, které se odlišují zkušenostmi s dramatickou výchovou. Práce obsahuje scénář dílny, popis realizace a srovnání skupin. V závěru hodnotí naplňování cílů vzhledem ke zkušenosti účastníků i volbu metod a jejich přiměřenost v práci s literaturou.

Abstract

The bachelor thesis deals with children's reading. The purpose is to create a literary-drama workshop, which is organized in the public library. This workshop aims to use methods of drama education as an instrument of orientation in literature and initiation of an interest in it. At first the thesis deals with the relationship of drama education, literature and libraries. Based on this, the selection of texts is defined and justified. The author carries out her workshop in two groups, which differ in experience with drama education. The thesis includes workshop scenario, description of the realization and comparison of the groups. In conclusion fulfilling the targets due to experience of the participants and the choice of methods and their suitability for working with literature are evaluated.

OBSAH

1. Úvod	8
2. Přípravy dílny	9
2.1 Dramatická výchova a dětské čtenářství	10
2.1.1 Dramatická výchova a knihovna	11
2.2 Výběr tématu a literatury	12
2.2.1 Pavel Čech	13
2.2.2 Velké dobrodružství Pepíka Střechy	14
2.3 Výběr úryvků	16
2.3.1 Zařazené	16
2.3.2 Nezařazené	18
3. Scénář dílny	20
3.1 První blok	21
3.2 Druhý blok	26
4. Realizace	31
4.1 První dílna	31
4.1.1 Charakteristika skupiny	31
4.1.2 Průběh	32
4.2 Druhá dílna	37
4.2.1 Charakteristika skupiny dětí ze ZŠ	37
4.2.2 Průběh	37
4.3 Srovnání skupin	47
5. Závěr	50
6. Použitá literatura a další zdroje	51
7. Přílohy	54

1. ÚVOD

Ve své bakalářské práci se věnuji tomu, jak děti motivovat ke čtenářství. Mým záměrem při vytváření literárně dramatické dílny bylo nejen seznámit děti s předlohou, ale rozšířit jim povědomí o knihách a autorech, se kterými se možná ještě neseťkaly. Skrze metody a techniky dramatické výchovy jsem vytvořila dílnu skládající se ze dvou na sebe navazujících bloků, tematicky spojenou skrze příběh literární postavy. Dílnu jsem se rozhodla uspořádat dvakrát, abych mohla porovnat úroveň práce s textem dětí, které mají delší zkušenost s dramatickou výchovou v rámci základní umělecké školy (dále jen ZUŠ) a dětí bez zkušeností.

Původně jsem se chtěla orientovat na děti ve věku 12–13 let. Po konzultaci v knihovně se ale ukázalo, že je na druhém stupni základních škol (dále jen ZŠ) těžké posouvat výuku a tak jsem jako cílový věk zvolila 10–11. Pro výběr dětí do první skupiny jsem oslovila své žáky a druhé dílny se zúčastnila 5.C ze Základní školy Český Brod, Tyršova 68. Harmonogram jsem upravovala na základě časových možností, což popisuji v kapitole 4. *Realizace*.

Knihovnu jsem si vybrala jakožto jednoho zástupce institucí, které ovlivňují motivaci dětských čtenářů. Protože se nesoustřeďují pouze na půjčování knih, ale také na rozšiřování povědomí o nich v rámci různých besed. Abychom mohli uvažovat o plnohodnotném čtenáři, musí disponovat určitou mírou čtenářské gramotnosti.¹ Tj. má vytvořený kladný vztah ke čtení, rozumí čtenému textu, zaujme k němu stanovisko, vyvodí závěry a dokáže je aplikovat. Spojení s dramatickou výchovou se nabízí jako funkční, protože díky ní můžeme u dětí vytvářet zkušenosti, na základě kterých rozvíjí výše zmiňované schopnosti.

1 Více o čtenářské gramotnosti v článku F. Oplatka *Rozvoj čtenářské gramotnosti žáků základní školy s využitím metod dramatické výchovy*

2. PŘÍPRAVY DÍLNY

Práce s literaturou je stěžejní částí dílny. V rámci té bych ráda dětem rozšířila okruh povědomí o literatuře určené pro jejich věkovou kategorii. Zároveň chci pracovat s knihami, které některé děti znají alespoň okrajově tak, aby pronikly hlouběji do textu a hledaly v něm témata, nad kterými ještě nepřemýšlely. K takové práci je zapotřebí příběh a postava. Postava by měla být taková, aby nebylo těžké se ztotožnit s tím, co prožívá nebo v jakém prostředí se vyskytuje. S postavou potom lze pracovat skrze techniku učitele v roli. Umožní tak vtažení do příběhu, poslouží jako návnada (odhalím jen určitou část informací, ale jiné zatím zůstanou skryty), pomůže v budování důvěry v postavu, dodá pocit sounáležitosti s jejím příběhem (hráči se stávají partnerem postavy).² Díky tomu pak můžeme téma zkoumat z různých úhlů a do různé hloubky. To umožní konfrontaci postojů postavy s postoji účastníků dílny.

Další literatura, kterou mám v úmyslu použít, je taková, ve které můžeme zvolené téma najít v různých obměnách a také nahlížených z různých úhlů. Chci, aby děti pracovaly s úryvky textů. Ty budou využity tak, aby děti mohly rozvíjet čtení s porozuměním, soustředit se na rozbor úryvků, hledat v nich informace, a skupina mohla diskutovat nad významem.

S výše popsaným pracuji na základě metod dramatické výchovy. Mezi mnou využitě patří³:

- a) metody pantomimicko–pohybové - živé obrazy a rozehrávané živé obrazy (tzv. oživé štronzo), pohybové hry
- b) metody verbálně zvukové - diskuze, dotazování formou horké židle, extralingvistické hry, neviditelné hlasy

2 Lze porovnat ve Valentovi, 2008, s. 310-320

3 Výběr podle Valenty, 2008, s. 122-214

- c) metody graficko–písemné - tvorba seznamů, dopisy, myšlenkové mapy, obrazné představy (vizualizace), obrazy (kresba, malba), projekt
- d) metody materiállově–věcné - práce s prostorem a jeho imaginací

2.1 DRAMATICKÁ VÝCHOVA A DĚTSKÉ ČTENÁŘSTVÍ

Dramatická výchova (dále jen DV) je bezesporu velkým pomocníkem dětskému čtenářství. Jelikož při práci s textem dává důraz na osobní vklad účastníků a zkoumání různých úhlů pohledu nahlíženého tématu. Umožňuje proniknout hlouběji do příběhu. Díky jejím technikám je možné vytvářet si zkušenosti, které spojují běžný život a fikční realitu textu. Také literární dílo mohou zkoumat do hloubky, interpretovat ho, vytvářet si vlastní postoje, a hodnotit. Na základě toho se pak mohou účastníci stát citlivějšími čtenáři.

Při výběru látky pro DV je kladen důraz na příběh, možnosti vstoupení do role a jednání v ní. *„Dramatická výchova (...) je založena na prozkoumávání, poznávání a chápání mezilidských vztahů, situací a vnitřního života lidí současnosti i minulosti, reálných i fantazií vytvořených. Toto prozkoumávání se děje ve fiktivní situaci prostřednictvím hry v roli, dramatického jednání v situaci.“*⁴ Prozkoumávání tématu je tedy zprostředkováno prožitkem. Můžeme pracovat s částmi textů nebo většími celky, podle toho, zda se nám jedná o seznámení s předlohou nebo zkoumání tématu.

V současnosti jsou velkou konkurencí literatury nová média. Motivace dětí je ovlivněna nejen okruhem zájmů, ale i rodinným zázemím a přístupem k literární výchově ve škole. V raném dětství se dítě učí nápodobou, stejně tak jeho motivaci ke čtení ovlivňuje to, jestli v rodině dostává „dobrý příklad“. Obecně děti z rodin, kde se nečte, nejeví o literaturu zájem. Samozřejmě se vyskytnou děti, které byly motivovány jinde a dokáží si svou cestu najít. Absenci čtení v rodině má do určité míry zastoupit škola. Dát dětem teoretický základ, se kterým mohou na texty nahlížet

4 Machková, 2007, s. 32

nebo je porovnávat. Mnohdy se ale setkáváme se zadáváním úkolů ze čtení, plnění zadání. Olga Černá vystihuje tento fakt ve své knize takto: „(...) „*nezkrotný zájem*“ *těžko probudí pedagogové, kteří čtení dětem zadávají jako další úkol z mnoha, s důrazem na počet přečtených stránek, rychlost čtení a jediný správný výklad textu (...). Dosáhnou spíše toho, že jejich žáci budou k četbě přistupovat jako k další otravné povinnosti, většinou se setrvalou obavou, že ji nedokáží splnit na jedničku. Když navíc dostanou jako domácí úkol („povinnou“) četbu seznam toho, co se paní učitelce (panu učiteli) osvědčilo před čtvrt stoletím, nebo knih, které paní učitelka (pan učitel) nezná, a nemůže si tedy o nich povídat, je to další hřebíček do rakve zájmu o čtení.*⁵ V případě, že není vytvořena předchozí motivace, jde tedy ze strany dětí spíše o plnění nepříjemné povinnosti, což je ve vztahu k literatuře demotivující. Díky DV lze dosáhnout motivace, zájmu o vývoj děje a postav. Skrze získané zkušenosti potom lze srovnávat různé texty. Knihovna je místem, které si dává za cíl rozšířit motivaci ke čtení.

2.1.1 DRAMATICKÁ VÝCHOVA A KNIHOVNA

Zájmem knihovníků a knihovnic je motivace především malých čtenářů. Knihovny volí různé formy, jak čtenáře přilákat. Autorská čtení, besedy s autory, kurzy tvůrčího psaní, literární besedy soustředěné na knižní novinky, tematické besedy nebo pravidelná celostátní akce Noc s Andersenem. Níže v krátkosti uvádím svou zkušenost z návštěv Městské knihovny Český Brod.

Ještě před deseti lety jsme se základní školou navštěvovali knihovnu, aby nám knihovnice představily nové knihy, krátce o nich pohovořily a přečetly úryvky. Vrcholem pak bylo, že jsme si směli knihy samostatně prohlédnout. V současnosti jsou zařazovány výše zmiňované akce. Tematické literární besedy jsou nabízeny jak dětem předškolního věku, tak mladšího školního. U starších dětí je nevýhodou sestavení rozvrhu, proto prý pro ně program nechystají. Besedy vyplňují zpravidla dvě dopoledne v týdnu. Zúčastňují se nejen místní školy, ale dojíždějí sem i se

5 Černá, 2014, s. 9

třídami z jiných měst. V rámci průzkumu pro tuto práci jsem se jedné takové besedy zúčastnila. Zvoleným tématem byla etiketa. Děti byly ze čtvrté třídy. Knihovnice pracovaly s několika různými zdroji, staršími i novějšími. Nechybělo předčítání krátkých epizod nebo dokonce mluvené slovo v digitální podobě. Jako obohacení byly zvoleny metody DV. Knihovnice nastolily situaci „jízda v autobuse“ v různých variantách a vybraly si děti, které vstoupily do různých rolí. (Vstup do ní byl skrze symbol (rekvizitu, kostýmový znak). Jejich role jim byla do podrobnosti vysvětlena, včetně toho, kdy a co mají říkat. Úkolem dětí pak bylo dojít k pointě nebo poučení, které ze situace vyplývá. Nevěděly tedy, v jaké se nachází situaci a musely to konstruovat na základě slov, která jim byla vložena do úst. V tu chvíli se původně dobře zvolená metoda proměňuje v netvořivý úkol a jejím cílem je jeho splnění. Zejména při zapamatování si replik, které mají zaznít. Tento systém fungoval v situaci, kdy do autobusu přistoupil dědeček. Děti rozeznaly, že jde o pravidlo slušnosti, kdy mají starší nebo nemohoucí osoby pustit sednout. Po dohrání situace děti v pozicích diváků hádaly, o jaké pravidlo jde. Zatímco v situaci, kdy chlapci jeli autobusem každý sám za sebe, ale měli zadáno pomlouvat paní knihovnici a ona seděla za nimi, nevyplývala pro ně uvnitř žádná pointa. Pro děti je tedy toto ozvláštnění poutavé zejména proto, že nemusí celou hodinu jen sedět a poslouchat.

Takto uchopené literární besedy mají potenciál nabídnout větší zkoumání do hloubky, a to i v rámci omezené časové dotace. Je však třeba cíleně a správně využívat dramatických výchovných metod.

2.2 VÝBĚR TÉMATU A LITERATURY

Při výběru literatury je třeba soustředit se na oblast zájmů dětí zvolené věkové kategorie. Jak uvádí Machková: *„Některé látky budí zájem určitých skupin uvnitř věkových kategorií nebo napříč jimi (např. chlapců nebo děvčat, studentů gymnázií humanitního směru atp.). A ve všech případech platí, že jde o hlavní tendenci, to znamená, že určitý typ nebo oblast literatury zajímá převážně určitou skupinu nebo věkovou kategorii, ale individuální odchylky jsou vcelku běžné, protože vnímání*

*umění je věcí individuální.*⁶ Při výběru literatury jde tedy o individuální preference, ale v každém období mají požadavky nějaké shodné znaky. V období ke konci mladšího školního věku, tedy mezi desátým a dvanáctým rokem jsou to prvky dobrodružné a fantastické. „*Profilující jsou pro tento věk všechny žánry a typy literatury s napínavým dějem, jednoduchou charakterizací postav a zřetelnou pozicí hrdinství.*“⁷

Jako knihu, se kterou bych chtěla nejvíce pracovat, jsem zvolila *Velké dobrodružství Pepíka Střechy* od autora *Pavla Čecha*. Předloha obsahuje hned několik nosných témat. Spadá do oblasti zájmu dětí v mladším školním věku. Má dětského hrdinu, se kterým se děti mohou ztotožnit, což pomůže prozkoumání tématu do hloubky. Kombinuje reálný svět s jeho problémy a svět fantazie, dobrodružství. Knihu dobře znám, protože v minulém školním roce jsem s ní pracovala jako s předlohou pro inscenaci dětí ve věku 11-13 let.

2.2.1 PAVEL ČECH

Čech Pavel je malíř, ilustrátor a autor knih pro děti, mládež i dospělé. Ačkoliv je původně vystudovaný zámečnický a strojný mechanik, zvítězil u něj po letech v praxi zájem o výtvarné umění. Po soukromých hodinách grafiky je od roku 2004 výtvarníkem. K jeho nejznámějším ilustrátorským počínům patří například kniha *Listonoš vítr* od *Radka Malého*, *Uspávanka s plavčíkem a velrybou* od *Jana Skácela* nebo *Muž, který sázel stromy* od *Jeana Giona*.

Výrazným inspiračním vzorem pro jeho autorské knihy patří jeho oblíbení autoři z dětství, jako jsou *Jules Verne*, *Jiří Trnka*, *Jaroslav Foglar*, *Karel May* a další. Pro jeho knihy je typické, že se v nich opakují místa opředená tajemstvím a nabízející dobrodružství. Jsou to zarostlé zahrady, tajemné uličky i fantazijní místa jako džungle na opuštěném ostrově. Často se v nich prolíná realita a fantazie, které

6 Machková, 2012, s. 34-35

7 Machková, 2012, s. 37

výtvarně rozlišuje volbou barevných tónů. Ve svých autorských knihách využívá nejen maleb, ale i dalšího obrazového materiálu, úryvků textu, koláží, ručně psaných stránek i stránek z knih.

Knihy jsou spíše lyrické, soustředěné na ilustrace a atmosféru. Na děj je kladen důraz například v knihách *O čertovi*, *A*, nebo *Velké dobrodružství Pepíka Střechy*. Pokud srovnáme jeho knihy s tvorbou jednoho z jeho vzorů, můžeme si všimnout společných rysů, jako jsou klučičí party nebo dobrodružné výpravy. Oba nahlízejí na příběh klukovskými očima a dívčí postavy jsou zde jen jako vedlejší postavy. Velmi často je hlavním hrdinou knih chlapec podobný samotnému Čechovi. To, co odlišuje Čecha od Foglara je právě bilancování na hraně reality.

V některých knihách lze najít postavy, které se často opakují – moudří staříci, zvědaví chlápci, outsideři, klukovské party hledající dobrodružství. Stejně tak se opakují i místa. Knihy jsou tedy vzájemně propojeny, protože v příbězích chodí postavy po stejných místech nebo se setkávají se stejnými lidmi. Znalost vícera jeho knížek může pomoci rozkrývat v jednotlivých příbězích o trochu více.

Jeho knihy považuji za přínosné nejen z hlediska výtvarného, ale také pro zvolenou komiksovou formu. Díky ní můžeme uvažovat o kompromisu pro zatvrzelé nečtenáře. Neodradí je velkým množstvím textu, ale zároveň neztratí nic z dějovosti. Také se stává knihou pro různé věkové kategorie. Ačkoliv pro většinu nečtenářů je komiks spojován především s americkou tvorbou popularizovanou díky filmové produkci, vychází už u nás celá řada kvalitních komiksových knih.

Za knihu *Velké dobrodružství Pepíka Střechy* dostal Pavel Čech ocenění Magnesia Litera 2013 za nejkrásnější knihu roku.

2.2.2 VELKÉ DOBRODRUŽSTVÍ PEPÍKA STŘECHY

Hlavní hrdina knihy Pepík Střecha je žák druhého stupně ZŠ. Do kolektivu třídy nezapadá, spolužáci se mu často posmívají, protože koktá a bojí se na plavání skákat ze skokánku. Před realitou vztahů ve škole, ale i toho, že je doma často sám, utíká do fantazijních světů založených na čtení dobrodružné literatury. Při pobytu v nemocnici se setkává s dědou Antonínem, který mu poradí, aby hodil kámen do

vody, a jeho svět se změní. Na to do třídy přichází nová spolužačka Elzevíra, která má pro Pepíka porozumění. Sdílejí zájem o literaturu, vyražejí spolu na průzkum tajemných míst ve městě, a Elzevíra se ho zastává před spolužáky. Také si společně vytvoří fantazijní místo, které znají jen oni dva. Po tom, co se pod Pepíkem při bruslení prolomí led, překlopí se děj zcela do světa jeho fantazie. Elzevíra mu pošle vzkaz, že potřebuje, aby ji zachránil. Pepík se ocitá na jejich místě, ostrově Drum, kde se postupně musí postavit všem svým strachům. Přečká sám noc v džungli a bojuje s příšerou, skočí z útesu do moře a postaví se i sám sobě a pocitu méněcennosti. Z ostrova odchází po nalezení Elzevíry a uvědomění si, že pokud se svému strachu postaví, jeho život může být o něco jednodušší.

Kniha je tvořena komiksovou formou, obsahuje úryvky textu, a koláže. Hraje si se symbolikou barev dvou světů. Symbolika je také důvodem, proč je kniha vhodná pro různé věkové kategorie. Stejně dobře se bude číst dítěti i dospělému. Každý z nich si odkryje témata, která jsou blízká pro jeho aktuální stav. U hlavního hrdiny příliš nezáleží na konkrétním věku. Pro děti je snadné se s ním ztotožnit, ať mu je 10 nebo 14. To díky reálným problémům, které musí postava řešit. Nejsilnějším tématem je nepřijetí kolektivem, šikana a boj se strachem. Další, která stojí za povšimnutí, jsou první lásky, přátelství, vztah k literatuře, a útěk do světa fantazie. Tématem, které chci zvolit jako ústřední pro dílny, je *boj se strachem*. Jaké jsou podoby strachu? Jak se strachem můžeme bojovat? Může být strach i v něčem dobrý?

Téma strachu se ukázalo jako silné, když jsem v minulém roce tvořila se souborem inscenací. V první chvíli jsme se s dětmi zaměřily na téma šikany, ale další zkoumání knihy nám otevřelo velkou diskuzi o strachu. Nejen na základě toho soudím, že dnešní dítě je strachem obklopeno ze všech stran. Ať se jedná o strach iracionální v podobě různých fantazijních stvoření, tak o reálné hrozby nemocí, úrazů, ztrát, neúspěchu. V současnosti se také setkáváme s tím, že důvod ke strachu šíří média.

2.3 VÝBĚR ÚRYVKŮ

V níže popsaných knihách jsem hledala úryvky, které by mohly sloužit ke čtení, rozboru a srovnání. Kritérium pro výběr bylo takové, aby ve vybrané části bylo dohledatelné téma strachu a způsob, jakým se s ním hrdina vypořádá. Pro možnosti srovnání by bylo dobré, aby se v každé ukázce nahlíželo na strach jiným způsobem. Uvádím tedy, proč jsem se pro jednotlivé knihy rozhodla, ale i proč jsem jiné vyřadila.

2.3.1 ZAŘAZENÉ

Harry Potter a Vězeň z Azkabanu je kniha, která mi na mysl přišla jako první. Hlavní hrdina je ve věku účastníků dílny a každý jeho školní rok je nějak naplněn strachem. Můžeme tu najít kapitolu, kdy stvoření jménem Bubák přebírá podobu největšího strachu dané osoby. Způsob, jak se před ním uchránit, je zesměšnit ho, zasmát se. Knihy *Joanne Kathleen Rowling* byly ještě do nedávna fenoménem. Svým dějem zaujaly mnoho lidí napříč generacemi. V poslední době mám pocit, že zájem o čtení těchto knih klesl. Děti už znají pouze filmy a někdy jen pojem „Harry Potter, kouzelník“. V tomto případě bych se tedy soustředila na to, aby měly možnost pro sebe konfrontovat knihu a film.

Ronja, dcera loupežníka od *Astrid Lindgrenové* je zástupkyní klasické dětské literatury. Kniha s dětskými hrdiny je protkaná strachem z nadpřirozených bytostí, ale i strachem o blízkou osobu, stejně jako u předchozí knihy. To v knize *Mio, můj Mio*, nad kterou jsem také uvažovala, se jedná o strach ze smrti skrytý v metaforách. Je to jeden z důvodů, proč jsem se nakonec rozhodla pro *Ronju*. Vybraný úryvek se odehrává v lese, který je obývaný strachnahánějícími stvořeními, u Hltapádu. *Ronja* a *Birk* jsou zahráni na útěk před větrnicemi do vody. Začne je ale unášet proud. *Ronja* má strach o *Birka* a zároveň z pádu z Hltapádu. V této ukázce tedy mohou porovnávat strach o sebe a o někoho blízkého.

Knihu *Spočítej hvězdy* jsem zvolila jako zástupce příběhu, který se odehrává v jiném časovém období, avšak v realitě. Přesto se jedná o současnou americkou autorku *Lois Lowryovou*, oceněnou za významný a trvalý přínos pro literaturu pro mládež. Je známá pro svůj dystopický román *Dárce*, který byl zfilmován. Pozadí

války dodává úplně jiný pohled na strach, prohlubuje ho. I situace, které zdánlivě nic neznamenaají, mohou měnit osudy. Děti ve věku 10-12 let jsou obeznámeny se základními informacemi o druhé světové válce, proto by nemělo být těžké porovnat závažnost situace v úryvku. Vybraný text sleduje hlavní hrdinku Annemarie, která nese oběd strýci, který za války v Dánsku pomáhá převážet Židy na lodi do Švédska. Tuší, že v košíku bude něco, co by mohlo strýci způsobit problém. Na ulici potká vojáky, kteří ji zastaví. Bojuje tedy se strachem z vojáků, strachem o strýce a tím, že se snaží být nenápadná. Na závěr jí strýc chválí za statečnost, protože díky tomu, že myslela na to, co bylo třeba udělat, se vyhnula myšlenkám na nebezpečí.

Řeka, která teče pozpátku je poměrně nová kniha francouzského autora *Jean-Claudea Mourlevata*. Jedná se o příběh dvou sirotků, kteří nezávisle putují pro živou vodu k řece Kžar. Děj se odehrává v autorem vytvořeném světě. Z pohádky si bere svou poetičnost, zároveň je dobrodružný díky putování obou hrdinů. Kniha pro mě byla objevem při hledání vhodné literatury. Je díky všem skrytým metaforám dosti filozofická, ale úryvek, který jsem vybrala je více méně realistický. Jedná se mi hlavně to, jakým způsobem je strach popsán. Tomek s Marií projíždějí lesem plným obrovských slepých medvědů. Musí být tiše, protože díky slepotě mají medvědi mnohem lepší sluch. Tady mi přijdou dobré Tomkovy myšlenky ve chvíli, kdy se setkají s medvědem. Jak se ke strachu v té chvíli staví, ale i jak se bojí o někoho blízkého.

Robinson Crusoe, Josefem V. Plevou převyprávěný román Daniela Defoe, je dalším zástupcem klasické literatury, tentokrát dobrodružné. Je jedinou z vybraných knih, která nemá hlavního hrdinu dítě. Ale jak jsem psala výše, Pavel Čech byl inspirován převážně literaturou dobrodružnou, a tak by zde měla být zastoupena. Robinson je na svůj strach úplně sám. Ve vybraném úryvku zachrání domorodce před kanibaly a od té chvíle žijí společně. V diskuzi bych ráda směřovala k tomu, jak nám může pomoci, když máme někoho, komu se můžeme se svým strachem svěřit.

Divný brach strach od *Martiny Špinkové* je jediná z vybraných knih, která se zabývá přímo strachem a to z různých úhlů pohledu. Ukazuje to na drobných příbězích, kdy se děti setkávají se strachem. Na začátku a na konci je navíc výčet různých důvodů, proč se lidé bojí, kde se bojí nebo jak s ním bojují. Z knihy jsem nevybrala úryvek, obsahuje více ilustrací než textu, ale vzala si ji jako inspiraci pro samotnou dílnu a některé aktivity. Pokud mluvím o inspiraci, musím zmínit také knihu

A smutek utek od *Marky Míkové*, které vytvořila malou příručku smutků a způsobů, jak se mu bránit. Protože se dílna odehrává v knihovně, chtěla jsem o knihách nejen mluvit a číst je, ale dát dětem možnost se na tvorbě knihy podílet. Ráda bych tedy vytvořila příručku druhů strachu a způsobů boje s ním.

2.3.2 NEZAŘAZENÉ

Níže uvádím několik knih, které jsem také měla ve výběru. Chtěla bych zachytit to, proč jsem o nich uvažovala, a proč jsem se pro ně nakonec nerozhodla.

Kajsa Nebojsa od *Astrid Lindgrenové* je kniha drobných příběhů o dětech. V některých z nich se vyskytují statečné děti, které se dostávají do situací, kdy mají obavy nebo dokonce i strach. Nejenže je určena mladším dětem, ale nenašla jsem ani vhodný úryvek, který bych použila. Děj se vždy zaměřuje pouze na to, že někdo našel tolik statečnosti, že strach není ani zmíněn.

Jednou z knih, která mě zaujala anotací, byl *Ztracený princ Margarín*. Vychází z rukopisu *Marka Twaina*, který nedokončil. V archivu ho objevil spisovatel *Philipp Stead* a dopsal ho. Bohužel se mi zdá, že je uchopen velmi chaoticky. Na začátku autor sám sebe dosadí do fiktivního dialogu s Markem Twainem, od kterého si nechá příběh vyprávět. Do toho ale neustále vstupuje a čtenářům dovysvětluje, co se dělo u stolu během povídání. To je dojem, který je pro mě po přečtení mnohem silnější než samotný příběh hlavního hrdiny. Nicméně je strach v příběhu zastoupen v několika formách. V jedné části se přímo před vstupem do jeskyně s drakem píše, že je proti němu dobré skákat po jedné noze. Protože ale sama pochybuji o literárních kvalitách, rozhodla jsem se knihu nezařadit.

O kolekci malých sešitkových komiksů *12 malých hororů* od nakladatelství *Baobab* jsem přemýšlela hlavně z toho důvodu, protože jsem chtěla, aby se na dílně ještě jiným způsobem ukázal komiks. V několika komiksech je hlavním hrdinou dítě, které se různými způsoby dostává do nesnází nebo nebezpečí. Strach je zde ale zdrojem děje. Jediné, co bych mohla dětem nabídnout, je podoba strachu v hororové formě. Nenabízí způsob, jak se proti strachu bránit. Neorientuje se na rozřešení, ale na to,

aby byl ctěn žánr. Ze stejného důvodu jsem vyřadila sbírku hororových povídek *Zuby nehty*.

Poslední mezi vybranými knihami je *Zloděj luridia* od *Bobbieho Peerse*, který je nejen norským spisovatelem, ale i režisérem a scénáristou. Už při čtení příběhu o Williamu Wentonovi, který vyluští nejsložitější šifru na světě, což způsobí velké změny v jeho životě, můžeme sledovat akční prvky, které jako by už byly psány pro pozdější zfilmování. William se v institutu učí, jak být v luštění ještě lepší. Zároveň nad ním visí strach o jeho rodinu. Od zmizení jeho dědečka byla po několik let v utajení. To je jedno z tajemství, která se hrdina snaží v knize odhalit. Pro téměř akční příběh jsem knihu vybrala, Forma sdělení je dětem v současném světě filmů blízká. Bohužel je to i důvodem, proč jsem ji odložila. Nepodařilo se mi vybrat vhodný úryvek k zamyšlení nad strachem, důraz byl vždy kladen na akci.

3. SCÉNÁŘ DÍLNY

- Skupina:** 10-+5 dětí
- 1. skupina - žáci ze ZUŠ
 - 2. skupina - 5. třída ZŠ
- Věk:** 10-12 let
- Trvání:** 8x45 minut ve dvou blocích
- Místo:** Městská knihovna Český Brod a budova ZUŠ Kollárova 1016
- Pomůcky:** fixy, voskovky, velké archy balicího papíru, bílé papíry A4, skicáky A4, čepice pro Pepíka, sako pro průvodkyni, šátky na oči, kartičky se šiframi, fotoaparát, notebook, tiskárna, komiksové bubliny z kartonu, vazačka dokumentů
- Cíl:** využití metod dramatické výchovy jako prostředku k orientaci v literatuře a podnícení zájmu o ni
- Díličí cíle:** rozvíjet schopnost číst literární text a porozumět mu
- motivovat ke čtenářství skrze prostředí knihovny
 - uvědomit si svůj vlastní strach a konfrontovat ho se strachem druhých
 - uvědomit si, co znamená bezpečí
 - nahlížet na strach jako na emoci, která nemusí být špatná
 - kooperovat v rámci skupiny
- Téma:** boj se strachem

3.1 PRVNÍ BLOK

1) Úvod dílny

Přivítání a krátké nastínění toho, co nás v dílně čeká. Potom každý po kroužku řekne své jméno a jednoho oblíbeného knižního hrdinu. Pokud si na žádného nemůžou vzpomenout, řeknou alespoň knihu, kterou četly naposledy.

Cíl: seznámení dětí z různých skupin/seznámení dětí s učitelkou
zmapování individuálních komunikačních schopností, způsob vyjadřování, zájmu o literaturu

2) Rozehřívací hra

Rozehřívací hra na pronásledovatele a zachránce je klasická honička se záchranou. Ten, kdo je chycený, jde pomalu do dřepu a při tom na jeden nádech volá „pomoc, pomoc“. Komu dojde dech, sedne si na místě a čeká na konec hry. Úkolem zachránce je přiběhnout na zavolání o pomoc a vytáhnout hráče zpět do stoje. Zachráněný potom pokračuje ve hře. Učitelka může během hry vystřídat dětem role a zároveň ji ukončuje.

Cíl: aktivizace a předstupeň motivace činností

Reflexe: Jak se vám hra líbila? Jaké to bylo v roli pronásledovatele? A co zachránce? Měli jste strach, že vás nestihne zachránit?

3) Pepík Střecha - učitel v roli

Učitelka upozorní na příchod někoho, kdo potřebuje jejich pomoc. Představí se v roli Pepíka Střechy a usedne do horkého křesla. Je stydlivý, děti se trochu bojí, proto odpovídá s rozmyslem, vyhýbavě a tiše. Učitelka se snaží usměrnit otázky směrem k jeho sociálnímu zázemí, zálibám a postavení v

kolektivitu. Po jeho odchodu si děti s učitelkou krátce povídají o tom, co se dozvěděly.

Pepík: Ahoj všichni. Vy už jste se asi představovali. Tak to budu muset dohnat. Jmenuju se Pepík Střecha, chodím do 5. třídy. Nemám žádné sourozence ani domácí mazlíčky, hodně mě baví čtení a nejvíc ze všeho nesnáším plavání. Taky nemám rád špenát. Klidně se ptejte, jestli jsem něco vynechal.

(Odpovídá tak, aby se děti dozvěděly, že na plavání se mu posmívají, doma je hodně sám, hodně chodí do knihovny, spolužáci ho nemají rádi,...)

Já se omlouvám, musím si jenom odskočit, ale zase přijdu.

Cíl: seznámení s knižním hrdinou
vytvoření představy o jeho životě

4) Živé obrazy ze života Pepíka

Děti ve skupinách vybírají jeden moment z každodenního života Pepíka. Ten ztvární pomocí rozehrávaného živého obrazu. Dětem necháme 5 minut na přípravu. Potom se sesednou na zemi a během přípravy skupiny, která je na řadě, si zakrývají oči. Zkoušejí uhádnout, o jaký moment se jedná. Na tlesknutí potom obraz rozehrají. Konec najdou buď samy, nebo opět končí na tlesknutí.

Cíl: konkretizace představ o životě hlavní postavy skrze rozehrávané živé obrazy

5) Strach

Učitelka se zeptá dětí, co měly obrazy společného, na co hlavně se při zpracování soustředily. Potom navrhne, aby jim k tomu řekl něco i Pepík.

Pepík: Tohle, co jste teď hráli, vypadalo skoro, jako kdyby to bylo o mě. Ale na plavání nemám rád, protože se bojím výšek a my tam musíme skákat ze skokánku. Ve škole se bojím spolužáků, protože se mi posmívají. A doma se bojím být sám, protože všude jsou příšery. Je tolik míst, kde je to strašidelné. Někde jsem četl, že je dobré vědět, čeho se bojíte. Co kdybychom napsali

všechna místa, kde se můžeme bát? Třeba by pak stačilo tam nechodit. Já tam určitě napíšu babiččin sklep. Kdo máte nápad, pojďte také psát.

(po sepsání)

Jenže spouště těch míst se nedá vyhnout. Třeba na plavání musím chodit, i když se bojím skočit a všichni se mi smějou. Tohle teda opravdu nezabralo. Radši si teď půjdu číst. To je takové moje bezpečné místo, na které se schovávám.

(odchází)

Učitelka ještě s dětmi probírá všechna místa, která byla sepsána. Je možné se vyhnout strachu tímto způsobem?

Cíl: uvědomit si svůj vlastní strach a konfrontovat ho se strachem druhých

6) Procházka strašidelným místem

Každé z dětí si zvolí zvuk, který by se mohl ozývat v nějakém strašidelném prostředí. Rozmístí se po prostoru hrací plochy a jeden z hráčů mezi nimi prochází se zavázanýma očima. Ostatní ho upozorňují, kam zrovna míří pomocí dynamiky, kterou zvolí. Když se přibližuje, zesilují. Cílem je najít si v prostoru bezpečné místo. Protože každý napsal jiné místo, vybereme společně dvě až tři, které si postupně děti projdou. Aktivitu přizpůsobíme počtu dětí.

Reflexe: Co pro vás bylo nejtěžší v roli toho, který nevidí? Pomohly vám zvuky k tomu, abyste si místo představily? Podle čeho jste si vybraly bezpečné místo? Jak se vám pracovalo s hlasem?

Cíl: uvědomit si, jaké zvuky mohou být děsivé, když jsem v neznámém prostředí

práce s dynamikou hlasu

spolupráce ve skupině (snažím se nepřehlušit ostatní)

orientace v prostoru pomocí sluchu

7) Kresba bezpečného místa

Učitelka se zeptá dětí, jestli mají také nějaké bezpečné místo a jestli ne, jak by asi vypadalo. Každý dostane papír a asi deset minut na promyšlení a kresbu fixy. Hotové obrázky si nechají u sebe.

Cíl: uvědomit si, co pro mě znamená bezpečí

8) Provedení po mém místě

Pepík: Tohle jsou vaše bezpečná místa? A není to tajné? Už tam s vámi někdo byl? Víte, já mám jednu spolužačku, je u nás ve třídě nová. Ona taky ráda čte. Vzala mě s sebou na různá místa po městě, kam ráda chodí. A hodně jsme si povídali o tom, jak by to vypadalo na našem ostrově. Když jste svá místa nakreslili, co kdybyste tam také někoho vzali? Já půjdu zase na chvíli stranou.

Děti utvoří dvojice, ve kterých se budou vzájemně provázet nakresleným imaginárním prostorem. Představí ho a vysvětlí, co kde je a proč to tam je. Proč je to bezpečné místo. Po tom, co se oba z dvojice provedou, budou mít ještě chvíli na rozebrání. Až po rozboru si skupina vzájemně ukáže svá nakreslená bezpečná místa a jeho partner ho krátce popíše. Kresby můžeme vystavit.

Provádíme pouze s těmi dětmi, které souhlasí, že bude jejich místo rozkryto. Pokud nechtějí provázet nebo ukazovat kresbu, nebudeme je nutit. Mohou se nechat provést někým jiným.

Cíl: imaginace prostoru

9) Pohybová aktivita se šátky

Učitelka, coby strach, pronásleduje děti. Každý hráč má na podlaze šátek, jako zástupce jejich bezpečného místa. Mohou ho použít jako domeček na 10 sekund, pokud je pronásleduje strach. Koho dopadne, nesmí se pohnout z místa. Postupně ale učitelka odebírá šátky a děti si musí začít pomáhat. Nejde o dopadení dítěte, ale o to, aby si všechny vzájemně pomáhaly. Může k tomu

v průběhu hry přispět třeba tím, že už jim teď nikdo nepomůže. Pokud ani tak nikoho nenapadne pomoci, může hráče provokovat tím, že jsou strašpytlové.

Hru ukončí tak, že jsou moc odvážní na to, aby tam ztrácel čas, a najde si někoho, kdo tolik odvahy nemá.

Reflexe: Jaké to bylo, když se mě strach snažil polapit? Co mi pomohlo?

Cíl: spolupráce ve skupině, pomoci druhému, aktivizace

10) Hledání knih

Učitelka pozve Pepíka, aby jim pověděl více o jeho strachu.

Pepík: Tak mě to zase chytilo. Jako by se mě strach nechtěl pustit. Musel jsem se před ním zase schovat. Víte, nemám rád bruslení od té doby, kdy jsem se propadl u mlýna. Tenkrát mi pomohla spolužačka. Ale dneska jsme měli jít bruslit jako celá třída a všichni by se mi zase posmívali. Dělal jsem, že jsem nemocný. A hledal doma knihu, která by mi pomohla. Návod Jak bojovat se strachem jsem nenašel. Ale když jste tady, můžu vás poprosit o pomoc?

Potřebuju jen najít pár knih. Dám seznam vaší paní učitelce. Počkejte.

(odejde)

Učitelka předá dětem šifrovaný seznam knih, které by jim mohly pomoci hledat něco o strachu. Děti čtou předem vybrané pasáže. Do knížek je také vložen lístek, kde je napsáno, čeho si mají všimnout. To jim potom pomůže představit knihu ostatním.

Kdo je hlavní postavou knihy?

Vyberte alespoň dvě věci, které jste se o postavě dozvěděli.

Má postava někoho blízkého?

Jakou podobu má jeho strach?

Po představení knih následuje rozbor, reflexe – Čím si myslím, že nám kniha může pomoci? Jakou důležitou věc můžeme zapsat? Propojíme také s vlastními zkušenostmi a radami.

Cíle: rozvoj logického myšlení

seznámení se s řazením knih v městské knihovně

spolupráce ve skupině

čtení textu s porozuměním

prezentace získaných informací

hledání podtextu a jeho další využití

prosazení vlastního nápadu

3.2 DRUHÝ BLOK

1) Rozehřívací hra – hradba

Žáci se pohybují prostorem. Když zazní jméno jednoho z nich, ostatní kolem něj utvoří neprostupnou hradbu. Úkolem toho uprostřed je dostat se ven ze zajetí. Při úniku už se hradba nesmí pohybovat, také se nesmí daného hráče dotýkat.

Cíl: aktivizace hráčů druhý den ráno nebo po obědové pauze

povzbuzení ke kooperaci

2) Jak vypadá strach

V muzeu strachu mají vystavené sochy jednotlivých druhů strachu a hrůzostrašných věcí. Učitelka jako průvodce v muzeu (*kostýmní znak - sako*), provází děti prostorem a každý má možnost ztvárnit sochou právě popisovaný exponát. Exponáty uvádí obecně a děti mají za úkol je konkretizovat sochou a jejím pojmenováním. Například hrůzostrašné věci na půdě - hlodání myších zubů.

“Strach má velké oči, ale nikdo ho nikdy neviděl. Naše muzeum je jediné na světě, kde strach můžete spatřit. Exponáty jsou vybaveny speciálním

tlačítkem, které když zmáčknete, dozvíte se, jak se jmenují. V prvním oddělení máme hrůzostrašné věci. Tady můžeme vidět dvě sochy věcí, které se ukrývají ve tmě. (*pod vodou, v televizi, pod postelí, na ulici...*) Druhé oddělení, na které se všichni těšíte, je plné různých druhů strachu. Zde jsou strachy z toho, že se něco stane; (*že se něco nestane; věci, které jsou všude; které nejsou vidět*) Toto je konec naší prohlídky. Doufám, že se vám u nás líbilo a že budete moci v noci usnout. Nezapomeňte, že každý má někdy strach a ne vždy to musí být špatně.”

Reflexe: Bylo těžké zpodobnit strach?

Máte nějakou představu o tom, jak vypadá?

Co si myslíte o tom, že strach není vždy špatný?

Kdy nám může pomoci?

Cíle: ztvárnit sochou svoji představu strachu

rozlišit, co je strach a co ho vyvolává

uvědomit si, kdy je strach prospěšný

3) Vytvoření příručky druhů strachu a jak se s nimi vypořádat

Učitelka navrhne zeptat se ještě Pepíka, jestli si myslí, že je strach v něčem dobrý.

Pepík: Představte si, kamarádi, že jak jsem dělal, že jsem nemocný, tak jsem nakonec opravdu měl horečku. A zdál se mi takový divný sen. Všude byla tma, tak jsem si rozdělal oheň. V tu chvíli se vynořila obrovská příšera, která mě chtěla sežrat. Popadl jsem hořící klacek a zahnal ji. Potom jsem utíkal jako o život až jsem přiběhl k útesu. Ve vodě stál velký maják, odtamtud se ozývalo volání o pomoc, hlas patřil mé spolužačce. Strašně jsem se o ni bál a tak jsem skočil dolů a doplaval tam. Když jsme se sešli, tak jsem se probudil. Hrozně divný sen, úplně jsem cítil ten strach. A co vy, našli jste ty knihy? A pomohly vám nějak? Myslíte, že když si je přečtu, taky mi pomůžou? Já si je letím přečíst, protože po nemoci budu muset zpátky do školy a tam ...ach jo... Mít pořád strach není nic hezkého. Strach by neměl existovat.

Učitelka shrne s dětmi, co se od Pepíka dozvěděly. Navrhne, že když už se s ním setkávají, mohly by mu společně pomoci tak, že vytvoří knihu, ve které najde to, co hledá. Protože se děti na dílně tématu strachu věnují, mluvily o jeho podobách, vytvářely sochy, sepisovaly rady a našly i informace v knihách, mohou vytvořit příručku strachu. V takové příručce bude strach pojmenován, bude tam jeho obrázek, popis a způsob, jak s ním bojovat.

Vrátí se zpět k informacím získaným z knih. Diskutují nad tím, jaké jsou druhy strachu a jakou s nimi mají zkušenost. Potom se děti rozdělí do skupin a každá si vybere jeden druh strachu. Učitelka znovu připomene, co všechno by skupina měla zachytit. (*Způsoby boje také můžeme shrnout společně do závěru příručky.*)

Hotové listy učitelka sváže do příručky.

Cíle: shrnutí získaných informací a jejich zachycení v psaném projevu

4) Předání

Po dokončení příručky učitelka s dětmi shrne jejich dojmy z tvorby. Navrhne, že naši postavě předají příručku společně. Pepík s dětmi prochází to, co napsaly. Potom jim poděkuje a rozloučí se.

Pepík: Páni, tohle je přesně ta příručka, kterou jsem potřeboval. Vlastně mám pocit, že je opravdu dobře, že jsem vás poznal. Teď vím, že nejsem jediný, kdo se něčeho bojí. Myslím, že tohle mi hodně pomůže. Nikdy mě nenapadlo, že místo abych se před strachem schoval, můžu dělat i něco jiného, můžu s ním bojovat. Jako v tom mém snu, tam jsem s tou příšerou taky bojoval. Víte co, já si ji přečtu a pak vám ji zase pošlu, abyste věděli, jak na to, kdybyste taky někdy měli strach. Tak díky a zase někdy ahoj.

Cíl: prezentace skupinové práce

uvědomění si toho, že každý se strachem nakládá jinak

5) Vytváření komiksu

Pepíkův boj se strachem můžeme zachytit do příběhu. Protože jsme v knihovně, vybereme si jednu z literárních forem. Protože děti hodně psaly i kreslily, vytvoříme komiks pomocí živých obrazů. Děti se rozdělí do skupin, ve kterých mají za úkol shrnout Pepíkův příběh do 4 až 5 živých obrazů. Můžou vymyslet, jak příběh začal, a jak skončil. K dispozici jsou papírové bubliny. Každý obraz bude nafocen a všichni potom dostanou svůj komiks vytištěný. Do bublin mohou napsat, co přesně postavy říkají.

Cíl: zachycení získaných informací a jejich spojení do příběhové linky
výběr nejdůležitějších situací

6) Dopis

Aby dětem nevznikla proluka, když bude učitelka tisknout komiksy, dostanou papír, aby napsaly krátký vzkaz Pepíkovi. Jde o to, co by chtěly, aby si pamatoval. Něco, co by se mohlo hodit každému, kdo se potýká se strachem.

7) Seznámení s knihou

Všichni si společně sesednou do kroužku a učitelka jim představí knihu malíře, ilustrátora a spisovatele Pavla Čecha Velké dobrodružství Pepíka Střechy. Připraveny jsou dva a více výtisků, aby mohl každý nahlédnout. Společně si všímají toho, že je zpracována komiksovou formou. Učitelka se snaží propojit činnosti, které na dílně zažily a to, co se můžou dozvědět v knize. Potom dětem doporučí, a nejlépe i ukáže, i jiné knihy, které se zabývají strachem. (Divný brach strach od Marty Špinkové; Neboj, neboj! Od Milady Rezkové ad.)

Cíle: seznámení s novou literaturou
propojení dílny s knihou

8) Závěrečná reflexe

Co nového jste se dozvěděly? Pomohla vám dílna nějak si uvědomit svůj postoj ke strachu? Pomohla by vám společně vytvořená příručka? Jak se vám líbí příběh Pepíka Střechy? Chtěly byste si knihu přečíst? Už jste se někdy setkaly s dramatickou výchovou? Zkoušely jste někdy taková cvičení, která jsme tu společně dělaly? Bylo něco těžkého? Co vás bavilo a co ne?

9) Co si s sebou odnáším

Učitelka se s dětmi postaví do kruhu. Všichni chytí vedle stojícího levou rukou za nadloktí a pravá může volně sahat do kruhu i vně. Postupně každý řekne jednu věc, kterou si z dílny odnáší. Začíná učitelka, aby dala dětem příklad.

4. REALIZACE

4.1 PRVNÍ DÍLNA

4.1.1 CHARAKTERISTIKA SKUPINY

První skupinou, která se zúčastnila dílny, byly děti navštěvující literárně-dramatický obor ZUŠ Český Brod. Protože časové možnosti v dopoledních hodinách jsou pro děti omezené, rozhodla jsem se uspořádat dílnu o víkendu. Bloky byly odděleny obědovou pauzou. Původně bylo osloveno dvanáct dětí, které navštěvují 5. A 6. třídy ZŠ. Účast jich přislíbilo deset, což se zdálo být ideálním počtem. Bohužel se děti postupně začaly z dílny odhlašovat z různých rodinných důvodů. Nepomohla ani změna termínu. Proto jsem oslovila ještě žáky 4. tříd, kterých bylo šest. Výsledný počet byl překvapením až do začátku dílny, kdy se nedostavily dvě děti, které účast nahlásily. První dílna tedy byla se sedmi dětmi. Desetiletí Hynek, Tambi a Štěpán. Jedenáctileté Anička a Matylda. Dvanáctiletá Matylda a Max. Děti jsou z různých vyučovacích skupin, takže se mezi sebou znají jen některé.

Všechny děti mají zkušenosti s různými metodami dramatické výchovy. Většina z nich navštěvuje školu již od přípravného ročníku. Max chodí prvním rokem, ale dříve navštěvoval dramatický kroužek v DDM. Hynek nastoupil minulý školní rok, ale rychle se zaběhl. Žádné z dětí nemá problém začleňovat se do kolektivu souboru. Menší problémy má Anička, která si je přináší z kolektivu třídy na základní škole. Projevuje se to často na tématech, která přináší do hry a do diskuzí. Zároveň má potřebu řídit nebo alespoň zasahovat do chodu činností. Je ale velká čtenářka a orientuje se v literatuře pro její věkovou kategorii. Dalšími velkými čtenáři jsou Hynek a Tambi. Tambi je z jazykově smíšené rodiny a proto čte spíše knihy v angličtině. Ostatní děti jsou průměrní čtenáři, Max a Štěpán jsou nečtenáři.

4.1.2 PRŮBĚH

Realizace první dílny se uskutečnila v jednu víkendovou neděli před Velikonocemi. Zúčastnilo se jí sedm dětí navštěvujících literárně dramatický obor. Pro začátek bylo třeba děti krátce seznámit. Ne všechny se znaly. Po kroužku každý řekl své jméno a jméno jednoho oblíbeného knižního hrdiny. Protože děti znám, nebylo třeba mapovat, jaký mají vztah k literatuře, ale pomohlo to prolomit ledy.

Při rozehrávací hře se vzhledem k počtu hráčů vystřídaly všechny děti. Při reflexi uváděly, že jim k volání o pomoc nevyzbyl dech. Zachránce se bál, že nestihne zachránit všechny, protože pronásledovatelé byli rychlejší.

Metodu učitele v roli nevyužívám příliš často, proto po představení Pepíka Střechy, byly všechny děti vtaženy do příběhu. Ptaly se na otázky jako: Co dělají tvoji rodiče, že nejsou doma? Jaké jídlo nemáš rád? Máš rád tělocvik, když nemáš rád plavání? Bohužel jsem málo dbala na to, že Pepík je postavou pouze fiktivní a to se projevilo v průběhu dílny.

K vytváření živých obrazů vznikly dvě skupiny a každá z nich zachycovala dvě situace dle vlastního výběru. Obě skupiny se soustředily na plavání. Situace, kdy Pepík prohrává závody nebo kdy neplave vůbec a topí se. Také děti velmi zaujala informace, kterou jsem zaimprovizovala v horkém křesle, a to je to, že Pepík nemá rád špenát. Další situace tedy byla v jídelně, kdy byl Pepík nešťastný, že mají špenát. Druhá skupina zvolila situaci, kdy matka synovi vynadala, že nejí ve škole špenát. S dětmi jsme si povídaly o tom, co mají obrazy společné a proč vybíraly zrovna tyto věci, které se o něm dozvěděly. Špenát je zajímavý proto, že někdo z nich ho také nemá rád. Plavání jim přišlo jako jeho největší problém.

V roli Pepíka jsem jim vysvětlila, že jeho problémy pramení z toho, že má strach. Sepisování míst, kde se můžeme bát, jim nedělala problém. Při psaní uváděly, proč které místo píší a diskutovaly nad tím, co na tom komu přijde strašidelné. Z uvedených míst: hřbitov; škola; všude, kde je tma; záchod v noci; v autě; na chalupě u Dyje; v jeskyni; u lékaře; u zubaře; na soutěži; doma s bráchou; kdekoliv, kde jsou pavouci; v parku na Hlavním nádraží; na atrakcích; ve sklepě; v budoucnosti. Škola a tma byly napsány několikrát. V jednom příspěvku se píše:

„V zakázaných místech a situacích (chození za plot) hlavně v noci.“ Vyskytla se i místa, která nejsou reálná: upíří doupě, dům Pennywise; v hororech. Ve spoustě věcí se děti shodly. Anička toho napsala nejvíce, ale nereagovala na zbytek skupiny. Při této činnosti jsem pocítovala, že nejlepší zpětnou vazbu bych poskytovala v roli učitelky, ne v roli Pepíka. V rámci role jsem činnost ukončila tím, že strach je všude a některým místům se vyhnout nemůžeme. Myslím, že by bylo lepší, nevyužívat zde učitele v roli, abych mohla dávat lepší zpětnou vazbu. Funguje to jako motivace k činnosti, ale dalo by se motivovat také tím, že se o Pepíkovi zmíním.

Aktivita s procházením prostoru poslepu nebyla dětem neznámá, proto si rychle vymyslely zvuky, které chtějí dělat. Protože jich bylo málo, vyzkoušel si ji každý. Při každém kole se prostředí střídalo. Stalo se ale, že některá prostředí byla vnímána až příliš komicky. Například škola, což bylo poslední prostředí, přišla všem vtipná, ale Anička tam zapracovala náznak šikany. Při reflexi po aktivitě jsem rozebírala komičnost a šikanu jsem bohužel upostranila. Pohled na strach a bezpečí, propojení problémů knižní postavy a aktuálních reálných problémů, by bylo mnohem hlubší. Hledání bezpečného místa v rámci této aktivity nevyznělo. Snažily se hledat místo, kde bylo nejméně zvuků nebo zvuky, které nebyly moc nepříjemné.

Kresba bezpečného místa byla pro někoho snadno představitelná. Chtělo to ale stanovit si jasné ukotvení v realitě. Dětem jsem v zadání uvedla, že pokud někdo takové místo nemá, může nakreslit, jak by vypadalo. Mezi kresbami se tak ocitla horská chata, protiatomový kryt, tábořiště, pokojíček, schodiště v Bruselu. Stanovený cíl tedy nebyl naplněn u každého. V další aktivitě se ukázalo, jak nekonkrétní představa umožňuje nekonečnou fabulaci. Proto vznikaly různé nejasnosti a nelogičnosti. (*Začátek prohlídky byl na vymyšleném ostrově a konec ve známé krajině.*) Největším zádrhelem ale bylo to, že jako učitel v roli Pepíka jsem zadávala instrukce do dvojic a potom děti zase prováděla jeho bezpečným místem. Protože jsem chtěla během aktivity zůstat v roli, bylo těžké odpovídat na dotazy a vytvářelo to chaos. Děti se chtěly provázet po místech nejen ve dvojicích, ale vyžadovaly i provedení Pepíka nebo celé skupiny. Cítím zde tedy zásadní problém v neuchopení učitele v roli.

U pohybové hry nebyly jasně zadaná pravidla. Některé věci jsem záměrně vynechala, protože jsem chtěla, aby přišly na to, že si musí pomáhat. Během honičky

tedy přicházely dotazy, co dělat, když už nemám domeček. V roli strachu jsem jim tedy dávala vodítka, až děti vymyslely, že stačí kamaráda dostat do svého bezpečného místa. Po ukončení hry slovy „Jste nějak moc stateční, najdu si raději nějakého strašpytla.“ děti odtušily, že Strach mluví o Pepíkovi a chtěly mu běžet na pomoc. Po jeho příchodu, který byl opět málo zdůrazněn, se ptaly, jak mu je a jestli je vše v pořádku. Ve chvíli, kdy jsem v roli začala mluvit o seznamu knih, začaly Tambi a Anička vytahovat knihy z polic. Tyto knihy četly a myslí si, že Pepíkovi také mohou nějak pomoci. Poděkovala jsem jim a vyměnila je za seznam. Z organizačního hlediska by bylo lepší volit jiný zástupný předmět než šátek. Ty na linoleu klouzaly a honička tak nebyla bezpečná.

Pro šifrování hledaných knih jsem použila barvu, kterou se rozlišují žánry, iniciály autora, čísla stran a obrázek, který napovídá název. Děti se rozdělily do dvojic a začaly hledat. Luštění šifer se ukázalo jako tvrdý oříšek. Barva kartičky zprvu nikoho nenapadla jakožto vodítko. Po nalezení správného oddělení stále ještě nebylo jasno, jak hledat autora. Na kartičkách byly iniciály, řazení je ale podle prvních dvou písmen autorova příjmení. Tuto skutečnost jsem musela dětem prozradit, abychom nepřesáhly časovou dotaci pro aktivitu. Po nalezení knih dělalo některým potíže, že si mají text přečíst. Nečtenářům se nechtělo číst text, protože byl moc dlouhý. Anička si prohlédla pasáž a hned knihu zavřela s tím, že Harryho Pottera zrovna dočetla a přesně ví, co se tam píše. Předala tedy knihu kolegyni ze dvojice a já jí přidělila ještě jednu šifru, která zbývala. Hynek, Max a Štěpán byli jediná trojice a tak dostali hned na začátku dvě šifry. Zdálo se, že si na to troufají a bude na to i dostatek času. Nebylo to dobré rozhodnutí, vzhledem k tomu, že nejsou tak velcí čtenáři. Max se snažil skupinu řídit, čtení se ale ujal Hynek. Oba texty byly dlouhé a tak bylo jasné, že do příští dílny bude třeba je zkrátit. U knihy Spočítej hvězdy bylo třeba objasnit chlapcům dobový kontext, potom už jim vše do sebe zapadlo. Matylda a Tambi neměly se čtením žádný problém.

Prezentace knih a rozbor ukázek dokázal, že porozumění čteného textu dětem nedělá problém. Nejen pomocí čtyř daných bodů, dokázaly děti společně všechny knihy představit a na základě toho ještě vybrat nějaké „moudro“, které jsme společně zapsaly. Děti si vzájemně pomáhaly s formulacemi. Poznatky z knih jsme doplnily ještě o rady, které vymyslely děti samy. Důležité rady zněly takto:

- Strach nemusí být vždy tvůj nepřítel.

- Strach je mocný, ale můžeme se mu postavit společně.
- Když někomu pomůžeš, tak i on pomůže tobě.
- Když se něčeho bojíš, tak je dobré, když to řekneš někomu jinému.
- Když máš strach, myslí na něco jiného.
- Strach je jen tvá fantazie, nepoddávej se iluzím.
- Strach je mocný, ale můžeme se mu bránit. Nejmocnější lék je smích.
- Přátelství je mocnější než strach.

První blok byl uzavřen a pokračoval po obědové pauze. U dětí se začala projevat únava, soustředění už jim začalo dělat potíže. Začali jsme pohybovou hrou. Ta pomohla navodit přijímající náladu. V muzeu strachu děti zapojovaly s chutí. U Hynka se projevila stydlivost, kterou dává najevo i na hodinách. Začaly jsme věci, které mohou nahánět strach na určitých místech, a dostaly jsme se k samotným podobám strachu. Bála jsem se, aby při jeho zpodobňování nedošlo k zesměšňování, pitvoření. Děti se ale soustředily na to, odkud ten strach vychází. „Jsem strach z toho, že rodiče nepřijdou domů.“ říkal Max a udělal sochu velkých hodinových ručiček.

Při reflexi jsme sepsaly druhy strachu, které v muzeu strachu zazněly:

Strach z toho, že se něco stane: úraz, smrt, rozbití, únos, napadení, znásilnění, zkoušení ve škole

Strach z toho, že se něco nestane: rodiče nepřijdou domů, nebudou Vánoce, nestane se, co jsme si přáli

Strach z věcí, co jsou všude: pavouci, tma, lidé

Strach z věcí, co nejsou vidět: alergie, nemoci, spánek, sny, zvuky, duchové, pocity, strach ze strachu

Ačkoliv aktivita byla plánovaná jako společná práce dvojic, děti si vyžádaly, aby mohl každý pracovat na jednom strachu, protože potom bude příručka obsahovat více druhů strachu. Max a Hynek chtěli zůstat ve dvojici. Nebyli si jistí, zda správně pochopili úkol a tak jeden kreslil a společně potom psali rady. Mladší Matylda byla hotová dříve a tak udělala ještě přední stranu, kam zakomponovala kresby podob strachu ostatních. Společně potom vybraly název příručky „*Druhy*

strachu a jak na ně“. Příručka obsahuje: strach ze tmy, strach z lidí, strach ze spánku, strach z toho, že rodiče nepřijdou, strach z napadení a šikany, strach ze smrti a univerzální antistrachové rady. Největším oříškem byla volba Matyldy starší, která si vybrala strach ze smrti. Když dokončila obrázek, zjistila, že v této oblasti nemá, co poradit. Snažila jsem se do přemýšlení nezasahovat, proto se poradila s ostatními děvčaty. Kresba podob strachu nebyla pro nikoho větším problémem. Štěpán nakreslil mě, když jsem při pohybové hře dělala strach se šátkem na hlavě. Anička šla více do hloubky a vymyslela nejen podobu, ale i přesné fungování toho, jak se k někomu dostane. Při její volbě se znovu projevilo, jak je pro ni téma šikany aktuální. Díky bližšímu kontaktu v hodinách vím, že není přímo účastníkem šikany, ani jako agresor, ani jako oběť. Jedná se o menší konflikty v rámci třídy.

Hotovou příručku děti předaly učitelce v roli Pepíka, který ji s dětmi prošel, poděkoval jim a rozloučil se.

Při vytváření komiksu vznikly opět dvě stejné skupiny, jedna děvčat a druhá chlapců. Pro příští dílnu bylo třeba zamyslet se nad tím, jaké jiné zábavné možnosti dělení, je možné využít. V tomto malém počtu jsem direktivně netrvala na střídání a spíše jsem jim nechávala volnost. Pro chlapce, jakožto fanoušky komiksů Marvel, bylo vytváření komiksu velkým zážitkem. Bohužel Pepíkův příběh trochu zamerikanizovali ve snaze přiblížit se tomu, co pod pojmem komiks znají. Přesto byly živé obrazy odpovídající a body v příběhu byly dobře vybrané. Na konci byl Pepík superhrdinou, který se popral se svým strachem. Děvčata volila úspornější variantu, držela se počtu zadaných obrazů. Z příběhu vybrala nejdůležitější body a jako závěr zvolila spojení s realitou. Konec byl tedy na dílně po předání příručky.

Než se mi podařilo vytisknout každému jeho komiks, psaly ještě děti vzkaz Pepíkovi. V tu dobu už se blížil večer a děti už se nemohly soustředit. Zároveň se jednalo opět o psaní, které soustředění vyžaduje. Několik vzkazů obsahovalo jen, že si stačí přečíst příručku. Jiný nabádal k tomu, aby si věřil. Podle Aniččiného vzkazu proti strachu stačí najít si přítele/přítelkyni.

Představení knih mělo úspěch. Od každé jsem měla dva výtisky, tak mohl každý pohodlně nahlédnout. Přestože některé děti věděly, že starší skupina má inscenaci o Pepíkovi, netušily, že je to podle knihy. To byla také kniha, která je zaujala nejvíce.

V závěru, kdy každý říkal, co si odnáší, zazněly prima zážitky, noví přátelé, prožité odpoledne, zábava, spousta rad a kniha, kterou si chtějí přečíst.

4.2 DRUHÁ DÍLNA

4.2.1 CHARAKTERISTIKA SKUPINY DĚTÍ ZE ZŠ

Třída 5.C má 17 žáků, dílny se jich zúčastnilo 15. Mají dvě třídní učitelky v důchodovém věku, které se u nich střídají. Každá z nich se zúčastnila jednoho dne na dílně. U těchto dětí jsou minimální zkušenosti s dramatickou výchovou. Jeden z nich navštěvoval "Zušíkovo kolečko", což je program pro děti z mateřských škol, který během jednoho školního roku seznamuje se všemi obory základní umělecké školy. Dvě děvčata se přihlásila, že chodí do tanečního oboru, takže vědí, co je to živý obraz. Ve třídě byli čtyři chlapci a jedenáct děvčat. Jeden z chlapců se zapojoval s chutí do každé aktivity a přinášel i zajímavé nápady, další tři chlapci byli v projevech zdrženliví, ale ne odmítaví vůči činnostem. Mezi děvčaty byla jedna, která se bála mluvit, spolupráce ve dvojici nebyla příjemná. Dle její paní učitelky je samotářská a v kolektivu se moc neprojevuje. Další děvče, které se moc nezapojovalo do kolektivu, se s chutí zapojilo do všech aktivit. Bylo ochotné komunikovat spíše se mnou než se spolužáky. Ve třídě byli spíše o nečtenáři. Některé děti měly problém i s písemným projevem. Aktivity bylo třeba upravovat tak, aby na ně nebyly příliš násilné.

4.2.2 PRŮBĚH

Realizace druhé dílny byla, vzhledem k hodinové dotaci základní školy, rozdělena na dva dopolední bloky. Knihovna je hodně vytížena, třikrát do týdne má vlastní literární besedy pro ZŠ a MŠ z širokého okolí. První blok, který vyžadoval

přítomnost v knihovně, se podařilo uskutečnit v pondělním dopoledni. Druhý se konal v divadle J.K.Tyla. Děti z 5.C se pravidelně zúčastňují besed v knihovně, proto první ráno přicházely do známého prostředí a v dobré náladě. Na úvod se všichni představili a já měla možnost zmapovat, jak velcí čtenáři to jsou. Dle předpokladů se ukázalo, že po knize většina sáhne v největší nouzi, jakou je pro ně napsání čtenářského deníku. Přesto se našly některé slečny, které čtou trochu více. Samozřejmě jsem se představila i já a v krátkosti děti seznámila s tím, čemu se budeme na dílně věnovat. Potom jsme si domluvily pravidla pobytu v knihovně a mohly začít.

Rozehrívací hru bylo třeba upravit, protože hráčů bylo více než předchozího dne. Bylo méně možností pohybu, proto pronásledovatel dohonil více dětí a zachránce se musel více snažit. V druhém kole jsme přidaly ještě jednoho. I tak někteří hráči nevystačili s dechem a ve hře skončili. V reflexi se odrazil prostor i tempo hry.

Před vstupem do role jsem dětem vysvětlila, že po nasazení čepice se stávám literární postavou, která potřebuje pomoc, a já jim ji chci představit. Také se jí mohou ptát na různé otázky, aby ji lépe poznaly. Po jeho představení se všechny děti zdály být upoutány, neostýchaly se klást otázky: Čím chceš být, až vyrosteš? Chtěl bys sourozence? Chtěl bys nějakého mazlíčka? Co rád děláš ve volném čase? Nemáš rád tělocvik nebo jenom plavání? Máte ve škole bazén? Kde pracují rodiče? Máš ve třídě alespoň nějakého kamaráda?

Než jsem zadala vytváření živých obrazů, bylo potřeba vysvětlit pojem. Jedna slečna, která chodí do tance, se toho ujala společně se mnou. Děti vytvořily trojice, dostaly jako zadání jeden živý obraz z každodenního života Pepíka. Po krátké přípravě si skupina sedla na zem, všichni si zakryli oči, na signál se na obraz podívali a zkoušeli hádat, co zobrazuje. Na tlesknutí byl obraz krátce rozehrán se slovy nebo beze slov. Mezi situacemi bylo plavání, běžecké závody, Pepík si čte a spolužáci se mu posmívají – 2x, Pepík si čte se spolužačkou. Rozehrávání nikomu nedělalo potíže, tři skupiny volily raději pantomimu. Situace většinou neměly závěr, pouze plavání a závěr. Po zkušenosti z předchozí dílny jsem vynechala učitele v roli, protože si myslím, že by zde reagoval na něco, co neviděl. Zároveň bude pro další aktivitu výhodné, pokud budu moci dávat zpětnou vazbu, jako učitelka. Dětem jsem

tedy vysvětlila, že Pepíkovy problémy pramení hlavně ze strachu v různých situacích. On si myslí, že by bylo dobré sepsat si všechna děsivá místa a jednoduše na ně nechodit.

Sepisování míst u některých dětí proběhlo tak, že jen plnily zadání, jako ve škole. Většina si ale posedala kolem papíru a psala vše, co je napadlo. Některá místa se tedy často opakují. Děti mezi sebou debatovaly méně, spíše jim šlo o ujištění z mé strany nebo jakési potvrzení, že je to správně. Přesto jsem se zapojovala méně než s předchozí skupinou. Na úvod jsem napsala jedno místo a pak už nebylo třeba nic než dávat zpětnou vazbu. Místa byla reálná, jen jednou bylo napsáno slovo horor. Často se opakovala půda, sklep, bazén, hřbitov, škola, tma, zoo. Po rozpravě o tom, že Pepík se bojí výšek, což nadnesly samy děti, přibyla na papír rozhledna, lanovka, lyžování. Dále tu byl kostel, knihovna, výlet, zahrada, na bruslích a sporty obecně, lékaři, zubaři, muzeum. Nejvíce ale skupinu zasáhlo, že se můžeme bát také doma. Je to místo, kde bychom se měli cítit bezpečně, přesto jsou situace, kdy se tam bojíme. Doma je tedy zapsáno 5x. U nepozorných dětí nebo těch, které se snažily jen „splnit úkol“, se stalo, že napsaly příčinu strachu – ze tmy, ze psů, ze zvířat, ze spolužáků. Krátce jsme potom rozebraly nápad, že strachu se lze vyhnout.

Místo předchozí aktivity s průchodem prostředím a zároveň jeho ozvučováním, jsem chtěla využít jednodušší verzi. Děti vytvořily skupiny po pěti, vybraly si jedno ze zapsaných prostředí a vymýšlely zvuky, které se tam mohou ozývat, popřípadě nahánět hrůzu. Zbytek skupiny potom seděl na zemi se zakrytými očima a poslouchal. Rozebíraly jsme zvuky, které slyšely, a hádaly, o jaké šlo místo nebo co konkrétně mohly ty zvuky být. Jedna skupina si vybrala průchod domem až do sklepa, druhá hřbitov a třetí zahradu. Dovolila jsem jim používat i předměty, které vydávají zvuky (chrastící vajíčko, platíčko od léků, lahev, igelitový sáček). Vše fungovalo bez problémů, děti byly namotivované a aktivita je bavila. Zvuky vybíraly odpovídající prostředí i tomu, že jsou nějakým způsobem děsivé. Proto jsem se během toho rozhodla, že se vrátím také k původnímu plánu a v dalším kroku jsem zopakovala průchod strašidelným prostředím. Naplnilo to tak cíl orientace v prostoru pomocí sluchu a zároveň přispělo k imaginaci prostředí skrze vybraný smyslový vjem. Samozřejmě si nemohly všechny děti zkusit všechno, ale díky dvěma různým aktivitám, se mohly vyjádřit k tomu, do jaké míry u nich imaginace zafungovala.

Výběr bezpečného místa byl většinou u nějaké stěny, kde byly zvuky méně slyšet nebo dokonce přímo u zdroje zvuku, který děti uklidňoval.

Kresbu jsem specifikovala na „moje místo, kde je mi dobře nebo taky bezpečně“. Chtěla jsem, aby to bylo místo reálné, protože potom budou schopni říci, proč je jim na něm dobře a také o něm mluvit do detailů. Tentokrát jsem dětem rozdala papírové ruličky velikosti A5. Byla to náhodná volba, protože jsem před začátkem dílny zjistila, že bílých papírů A4 mám málo. Díky tomu ale děti měly větší pocit, že je to jen jejich místo, o které se nemusí s nikým dělit. Nemusí ho ukazovat, proto nebudou hodnoceny za to, jak jim jde kreslení. Jejich místo je malé tajemství v ruličce. Protože každý je jiný typ a některé děti nemají rády výtvarný projev, řekla jsem jim, že pro zakreslení jejich místa mohou použít třeba i jen nějaký symbol. Zatímco děti na předchozí dílně mi svá místa ponechaly, tyto děti si je nechaly a odnesly s sebou domů. Byly mezi nimi jejich dětské pokoje; hřiště; strom, na který rádi lezou; pláž; chata; zahrada; stáj. V kroužku potom každý měl možnost o svém místě něco říci. Nakonec se nikdo nezdráhal říci alespoň pár slov. Na svých místech se zároveň cítí bezpečně, protože na nich mají rodinu, ale také svobodu a klid od povinností.

Protože vysvětlování pravidel následující aktivity mi v předchozí dílně dělalo problém a vznikl chaos, vynechala jsem učitele v roli a pravidla jasně zadala bez role. Aby věděly, co přesně zadáním myslím, pozvaly jsme společně Pepíka a poprosily ho, aby nám nějaké své oblíbené místo ukázal. Potom už děti věděly, do jaké míry využívat prostor a jak se soustředit na detaily, které pomáhají představu dotvářet. Dvojice jsem děti nechala vytvářet na základě jejich volby, aby se v nich cítily bezpečně. Jedna slečna byla lichá, proto jsme vytvořily dvojici společně. Po provedení dvojic jsme se sesedly do kroužku a každý řekl, kam ho ten druhý zavedl a co tam viděl. Znovu jsme využívaly kresby, které si před přestávkou schovaly do tašek.

Honička s učitelem v roli byla tentokrát s malými židličkami, které symbolizovaly domečky, místa, kde je jsou v bezpečí. Nedovyřčená pravidla nebyla problémem. Děti si pomáhaly mnohem více, protože jim to dávalo pocit, že po nalezení způsobu, jak strach oklamat, mají navrch.

Pepíka, učitele v roli, jsme pozvaly, aby nám řekl, co dělá, když ho pronásleduje strach. Jeho monolog zůstal stejný, ale jinak mi toto využití přišlo lepší. Dětem bylo jasně řečeno, proč si s postavou povídají a věděly, co chtějí zjistit. Jeden chlapec Pepíkovi navrhl, že když nechce do školy, má dělat, že je nemocný. Přijala jsem to, protože jsem to měla v plánu vyřešit stejně. Na to mohu navázat v příštím bloku, kdy Pepík mluví o tom, že když dělal, že je nemocný, onemocněl doopravdy.

Po vystoupení z role jsem vytvořila skupinky po třech pomocí hry na molekuly. Šlo tedy o hravý způsob, jak vytvořit takové skupiny dětí, které spolu ještě nepracovaly. Hledání podle šifer pro ně bylo velkou motivací. Snažila jsem se neradit tolik, jako předchozího dne, ale ve chvíli, kdy jsem pocítila demotivaci, dala jsem malé vodítko. Ukázky z knih jsem před začátkem dílny ještě zkrátila. Hlavně to bylo u *Robinsona* a *Spočítej hvězdy*. I tak bylo čtení ukázek pro některé moc náročné. Ve snaze rozdělit si úkol jako skupina, dostal v jedné trojici každý počet stránek, které má přečíst. To bohužel nemohlo fungovat, protože si nemohly získané informace propojit. Před prezentací jsem si tedy se skupinou *Spočítej hvězdy* sedla, abych jim pomohla poznatky spojit a přidat jednu důležitou, která přímo v ukázce nezazněla. Děj se odehrává za druhé světové války. To je věc, kterou by zjistily, kdyby knížkou listovaly o něco více. Ostatní skupiny využily buď toho, že je v knihovně více výtisků nebo si předčítaly nahlas.

Prezentace knih proběhla v úspornějším duchu než v předchozí dílně. Některé děti se trochu ostýchaly. Společně jsme se potom snažily naformulovat, jakou radu bychom z knihy vybraly. Formulace nebyly tolik květnaté, dělaly dětem spíše potíže. Vybraly tedy alespoň myšlenku nebo to, proč si myslí, že by mohla kniha pomoci. Zapsaly toto:

- Udělat si z něho srandu.
- Je lepší něco tajit než to vše říct.
- Když máš strach, kamarádi ti pomůžou.
- Postavit se strachu.
- Nebát se!
- Společnost.

- Myšlenky z minula.
- Pozitivní myšlení.
- Dokázat se o sebe postarat.
- Strach je náš nepřítel, ale dokáže pomoci.

První dopolední blok byl uzavřen po sepsání rad. Mrzelo mě, že reflexe nemohla být důkladnější, protože deset minut před koncem nás přišla upozornit knihovnice, že se bude otevírat knihovna a tak máme vše ukončit a uklidit. Snažila jsem se tedy rozbor knih a sepisování rad dokončit v co největším klidu, ale nedostala jsem se s dětmi do hloubky.

Co se týče knihovnic, ačkoliv byly pozvány, věnovaly se svým aktivitám a nezúčastnily se žádné z částí dílny. Naopak občas prošly, aby překontrolovaly radiátory a potom i vstoupil opravář, který měl opravit kotel. Paní učitelka třídní seděla celou dobu s námi a občas si neodpustila, aby děti okřikla. Jinak děkovala za inspiraci a chválila vybrané aktivity. Dalšího dne měla přijít její kolegyně, se kterou se dělí o třídnictví.

Druhý blok dílny se konal pro většinu dětí v neznámém prostředí. Po příchodu bylo třeba nechat je poznat divadlo, aby se cítily v bezpečí. V kruhu jsme navázaly krátkou diskuzí na předchozí den a shrnuly, o čem jsme mluvily naposledy.

Po rozehrávací hře jsme přistoupily k muzeu strachu. Divadelní sál byl pro větší skupinu ideální, nemotaly jsme se tolik v kruhu. Této skupině bylo třeba dát při vytváření soch větší čas na rozmyšlenou. Honza se zapojoval pokaždé, asi 5 dalších dětí se neostýchalo dělat sochy často. Byly také děti, které se zapojily jen jako diváci. Nevznikalo však moc racionálních věcí. Na ulici se bojíme kanálů (opět odkazují na horor To), bezdomovců. Ve vodě se bojíme žraloka, pod postelí jsou strašidla, ve škole testy a známky. U strachu z toho, že se něco stane, byl nejčastěji nějaký z druhů zranění nebo špatná známka ve škole. Že se něco nestane, se týkalo materiálních věcí (jako že nedostanou kolo, tablet atp.). Věci, které jsou všude a nahánějí strach, jsou pavouci, tma, televize Regina, zločinci, hororové postavy. Ty, které vidět nejsou, byly nadpřirozené. Stalo se tedy, že se mi nepodařilo dostat je k hlubšímu zamyšlení. Proto jsme si vše ještě rozebraly v kruhu. Nejvíce jsme se zabývaly větou „Každý má někdy strach a ne vždy to musí být špatně.“. Bylo třeba

dát alespoň malé vodítko k tomu, kdy to nemusí být špatné. Potom už děti samy navrhovaly podobné věci: když je někde výška a mohu spadnout, když se bojím jít večer sám ven a tak podobně.

Učitele v roli jsem zdůvodnila tím, že Pepík je někdo, kdo má tolik různých strachů, že by nám o tom mohl říci ještě on a abychom porovnali, zda se to nějak shoduje s tím, co jsme viděly v muzeu. Pepík tedy upozornil na to, že onemocněl po tom, co předstíral, že je nemocný. To se dětem moc nelíbilo, protože návrh vzešel od nich. Vysvětlily mu, co se dočetly v knihách a že bude dobré, když si je teď přečte. Po vystoupení z role jsme se s dětmi shodly, že pro Pepíka vytvoříme příručku. Nejprve jsem se dětí zeptala, co taková příručka vlastně je. Došly k tomu, že v ní mohou najít, jak některé věci vypadají a co se s nimi dělá. Z toho vyplynulo, že abychom mohly vytvářet příručku, potřebujeme vědět, jaké strachy vlastně jsou. Každý si vzal fix a začal zapisovat, tentokrát se opravdu zapojily všechny děti. Vycházely jsme z Pepíkových strachů, strachů v muzeu a sepsaných míst z aktivity v předcházejícím bloku. Přišlo mi, že tak bylo lépe využito toho, čeho jsme se už společně dotkly. Zároveň, když to nebylo podmíněno uděláním sochy, přicházely děti na více nápadů a nebály se je zapsat.

Některé se opět opakovaly, což je u většího počtu dětí logické. Zde jsou zapsané:

Strach z/ze: spolužáků; výšek; tmy; arachnofobie; aut; samoty; půdy; sportů; doktorů; kanálů; vody; žraloků; upřímnosti; psů; sklepa; rodičů; budoucnosti; hororů; neúspěchu; zubaře; písemky; lesa; zahrady; zoo; nemoci; úrazů; ulice; hadů; starých věcí; společnosti; nezapadnutí; vymyšlených postav; hřbitova.

Můžeme sledovat, do jaké míry jdou strachy do hloubky. Některé jsou takové, že se o nich často mluví. Jiné vycházejí přímo z míst, které jsme zapsaly, proto bylo jednoduché je opsat. Jsou ale takové, ke kterým jsme došly v rámci diskuze a musely jsme si je společně osvětlit. Upřímnost, zapadnutí, budoucnost. V této fázi začala do aktivity zasahovat paní učitelka třídní. Chtěla se mnou konzultovat, jaké nápady děti mají. *„Vidíte, jak je to všechno povrchní, co ty děti píšou? Pořád s nima mluvím o tom, jak je pro někoho těžké, když vážně onemocní nebo přijde o rodiče, ale to tam nenapíšou. Je vidět, že je tohle vůbec nezajímá. Proč tam nenapíšou, že se bojím o rodiče? Nebo že se zraním? Já už nevím, jak jim to říct.“* Za sebe musím říci, že

povrchnost jejich strachů nejspíše vychází z věku a zkušeností. Na základě jejich příspěvků je zřejmé, že každý z nich má jinou míru zkušenosti a empatie. Každého z nich také do různé míry aktivita zaujala. Někdo nechce svůj strach konfrontovat se skupinou. Předala jsem tedy paní učitelce příručku z minulé dílny a pokračovala ve své práci.

V tuto chvíli, ačkoliv se to nehodilo do návaznosti aktivit, bylo třeba zařadit další hru. Potřeba změny dynamiky činností byla jasná. Hrály jsme tedy na bombu a štít. Každý si ve skupině pro sebe vybere jednoho hráče, který se stane jeho bombou. O toho se snaží držet co nejdál a kryt se za štítem, což je další hráč. Nikdo neprozrazuje, koho si vybral, nikdo se nikoho nedotýká. Hru jsme hrály se dvěma změnami a potom ještě rozebraly, jak by mohla souviset s naším tématem. Co by v životě mohla být taková bomba a co štít. Některé děti měly podnětné nápady a dostaly jsme se tedy k tomu, že strach je taková bomba a štít by mohla být statečnost nebo kamarád.

Rozdělení do dvojic, které budou společně pracovat na jednom druhu strachu, bylo skrze tahání provázků. Každý uchopí jeden konec provázku a po rozpletení se ukáže, kdo s kým je. U jedné trojice to bylo uděláno tak, že jsem přivázala provázek navíc. Tímto způsobem jsem se vyvarovala toho, aby vznikly stejné skupiny a některé z dětí pocítily odmítnutí kolektivu. Ve dvojicích jsme si potom sedly k papíru s druhým strachem a vybraly, kdo se kterým bude zabývat. Během tvorby se u jedné z dvojic ukázalo, že jim společná práce nedělá dobře. Hanka a Lukáš si rozdělili, kdo bude psát a kdo kreslit, a šli od sebe. Neproběhla diskuze o tom, co je dobré do příručky napsat. Hanka je samotářka a proto chtěla na práci klid. Lukáš má ale problémy se psaním a formulacemi. Snažila jsem se ho tedy v diskuzi navést k tomu, co by bylo dobré zapsat. U strachu z vody vymyslel dobré rady, ale problém byl v zapsání. Když Hanka dokreslila, dopsala to za něj.

Během práce ve dvojicích jsem se snažila všechny obejít a ujistit se, že se nedostaly do úzkých v rámci spolupráce nebo tvůrčí činnosti. U strachu z kanálů jsem se s děvčaty bavila o tom, jestli lze vymyslet nějakou radu, když si vybraly strach z něčeho, co vlastně není skutečné. Shodly se na tom, že zpracují strach z kanálů, kde se objevuje hororová postava. Mluvily jsme tedy o příběhu, o postavě, o tom, co na tom může být reálnou hrozbou. Přeformulovaly tedy svůj původní záměr

a vytvořily příspěvek o strachu z hororových postav. Při psaní rad vypisovaly to, co se hodilo z našeho soupisu.

Dvojice zpracovávající arachnofobii spolupracovala dobře. Uchopily podobu a vymyslely své vlastní rady.

U strachu z písemek jsem s trojicí opět diskutovala o tom, co se za tímto strachem ještě může schovávat. Proč je tak špatné, že se bojím písemky? Bojím se tedy známky? A co se mi stane, když dostanu špatnou známku? Je to tedy strach z neúspěchu a toho, že se mi ostatní vysmějí. Dostaly jsme se tedy do hloubky tohoto tématu. Písemná formulace ale pro ně nebyla tak snadná.

Děvčata, která si vybrala strach ze samoty, dlouho tápala, jak ho zpracovat. Nakonec se obrátila na soupis všech strachů a rad, zachytila i to, že se schovává přímo doma.

Strach ze spolužáků byl vysvětlen a popsán pomocí příběhu Pepíka. Žádnou radu, ale dvojice nepřipsala.

Posledním strachem byl strach z výšek. Tato dvojice ho zpracovala tvůrčím způsobem. Vymyslela, jak vypadá a na základě toho potom formulovala, jak s ním bojovat. Protože strach z výšek je vysoký, ale nemotorný, můžeme mu utéct. Na závěr je zde připsáno, že jediný způsob, jak se ho zbavit, je skočit. To jsem musela s dvojicí rozebrat. Protože tato formulace se dá vykládat různými způsoby. Skákat z rozhledny není bezpečné, mohlo by se nám spíše něco stát. Pokud se na to ale podíváme tak, že strachu je třeba se postavit a ne před ním utíkat, potom je to rada užitečná. Společně jsme to vysvětlily celé skupině, aby nikdo netápal.

První hotová dvojice dostala za úkol vyrobit přední stranu příručky a třída si pak odhlasovala, že její název bude *Příručka strachu od 5.C*. Na zadní stranu strachu z výšek, který uzavírá celou příručku, Petra připsala velkým písmem nejzásadnější radu – *NESMÍŠ SE BÁT!*

Aktivita vyžadovala stanovenou časovou dotaci a také zvolnění v době velké přestávky, kdy si děti k práci vytáhly svačinu.

Při této aktivitě jsem měla problém s paní učitelkou třídní. Při zadání zpracování vyhodnotila situaci tak, že mám volno a proto se mnou může začít diskutovat. Nejdříve mi vyprávěla o skupině, o jejich studijních výsledcích, o rodinném zázemí, o jejich poruchách učení, individuálních projevech a problémech. Ze začátku jsem se snažila vnímat, co mi říká a zároveň být připravena kdykoliv jít

pomáhat dvojicím. Moje odchody ale paní učitelku neodradily a začala se v monologu posouvat k osobním záležitostem. V tu chvíli jsem jí ale musela zdvořile odmítnout, protože se zdálo, že potřebuje někoho, kdo se jí bude věnovat. Já se ale chtěla věnovat především tomu, pro co jsme dílnu pořádaly.

Po svázání příručky skupina prošla to, co každá z dvojic vytvořila, a děti se začaly dožadovat, aby už ji mohly předat Pepíkovi. Chtěly to udělat jako překvapení, udělat mu radost. Po vstoupení do role mu příručku předaly a každá dvojice mu ještě vysvětlila, co zpracovala a jak. To jsem v rámci role neiniciovala, vzešlo to ze skupiny. Po rozloučení s postavou bylo třeba znovu zařadit dynamičtější aktivitu. Vybrala jsem honičku se záchranou pomocí lístečků. Kdykoliv je někdo chycen, smí mu kamarád věnovat jeden z 3 záchranných lístečků. Tyto lístečky se nevrací. Jediný způsob, jak je získat, je být zachráněn.

Shrnutí příběhu Pepíka bylo skrze aktivitu komiksových živých obrazů. Skupinky po pěti se tentokrát mohly rozdělit dle své vlastní vůle. Zpočátku si děti myslely, že „dělat komiks“ znamená opět kreslit. Začaly projevovat nelibost. Živé obrazy se jim líbily. Každá skupina si připravila čtyři. Všechny pětičky zachytily to, že Pepík rád čte a že se mu spolužáci posmívají. Děvčata zobrazila neúspěch v běhu, chlapci v plavání. Jen jedna skupina dokázala do živých obrazů zahrnout konec a to takový, jaký proběhl na dílně. Ostatní se soustředily jen na to, co se o něm dozvěděly.

Během tisku komiksů dostaly děti papíry, aby mohly napsat poslední vzkaz Pepíkovi, který zastupuje všechny, kteří se něčeho bojí. Několik děvčat vytvořilo vzkaz v komiksově bublině, což je varianta, nad kterou jsem také uvažovala. Vesměs se jednalo o přání toho, aby se vše zlepšilo, aby příručka pomohla, aby přátelství s Elzevírou vydrželo, aby Pepík dostal želvu a také to, že ho děti rády poznaly. Je možné, že při psaní spolu konzultovaly, co tam napíší, protože jsou si vzkazy dost podobné. Největší problém měl se psáním Lukáš. Jelikož se zdá, že trpí některou formou poruchy učení, psaní už pro jedno dopoledne bylo dost. Jeho dopis obsahuje dvě věty a několik nedopsaných slov. Vzkazy dětí jsem vyměnila za jejich komiks a dala jim ještě malou chvílku na vyplnění. Žádný z těchto komiksů u mě nezůstal, proto ani nevím, jaká slova byla doplněna.

Při představení knihy *Velké dobrodružství Pepíka Střechy* jsem opět po kruhu poslala dva výtisky a něco o knize řekla. Dětem se moc líbilo, že se s ní seznámily skrze tuto dílnu. Některé by si ji chtěly nechat a přečíst si ji. Potom jsem poslala ještě *Divný brach strach* a doporučila i další knihy. Udělaly jsme reflexi dílny a soustředily se na to, co děti bavilo a co ne. Co pro ně bylo těžké, co nového se dozvěděly, co si o sobě uvědomily, jestli se dozvěděly něco užitečného o boji se strachem. Děti se shodly na tom, že aktivity je bavily. Nebyla to nuda a zároveň je to podnítilo k uvažování nad svými strachy. Výtka padla taková, že v druhém bloku dílny se používalo hodně grafických činností. Na závěr jsme všichni udělaly kruh a každý z něj vytáhl, co si z dílny odnáší. Byla to zábava, nové hry, zajímavá postava, zajímavá kniha.

Paní učitelka třídni se loučila slovy: „Tak Vám děkujeme za dílničku. Děti tohle baví, no. Líbí se jim tahle volná výchova. Dnešní děti už se neumí bavit samy. Potřebují pořád nějakého animátora.“ Nevím, zda si to vykládat jako pochvalu, ale soudě dle úsměvu to budu považovat za kladné hodnocení dílny.

4.3 SROVNÁNÍ SKUPIN

Práci skupin na dílnách bych chtěla porovnat z hlediska individuálních zvláštností a zkušeností s dramatickou výchovou.

V první řadě se skupiny lišily velikostí a věkovým složením. U větší skupiny bylo třeba dát aktivitám více času. U menší bylo více prostoru pro to, aby všechny děti zažily všechno. Přesto byla skupina patnácti dětí v ideální velikosti, jak pro prostor knihovny, tak pro další práci. Bylo možné tvořit více skupin, proto bylo na různé situace možné nahlížet více způsoby. Skupina dětí z LDO se sice dostatečně neznala, ale tyto děti mají větší míru adaptability. Schopnost kooperace je u nich rozvíjena v každé hodině a proto jim nedělalo problém být ve dvojicích s kýmkoliv. Ve třídě dětí ze ZŠ už funguje nastavená skupinová dynamika. Někdo je samotář, někdo šašek, někdo je s někým kamarád a skupina má i své slabé články. Proto ne každá spolupráce byla ideální.

Jako úskalí se mohlo projevit to, že moji žáci jsou zvyklí na klidné vedení. Pro

cizí skupinu bylo třeba vést dynamičtěji, abych děti snadněji vtáhla do aktivit. Na druhou stranu se u těchto dětí projevil návyk úkolového systému. Někdo k aktivitám přistupoval jen jako ke splnění úkolu, zadání. Nešlo se tedy dostat více do hloubky.

Zkušenost hráčů se projevila nejen v přístupu k jednotlivým činnostem. Žáci LDO jsou seznámeni s tím, co jsou živé obrazy a často je využívají jako prostředek k rozehrávání etud v hodinách. Jejich výstavba je potom ucelená a mnohdy má i vývoj. Aktivizační hry pro ně nejsou novinkou. Nový byl pouze kontext her a cvičení, který byl na dílně zvolen. Mohlo se tedy stát, že pokud by byl příběh Pepíka málo silný nebo průběh dílny trochu jinak sestaven, nezaujalo by je to. Tady přispěl učitel v roli, což je metoda, kterou v hodinách nevyužívám. Příběh konkrétní postavy sdělený přímo jí, byl dostatečnou návnadou, která je udržela po celou dobu. Je to postava, se kterou se mohou ztotožnit. A to i v tom případě, že děti minulý rok zhlédly inscenaci staršího ročníku, která si *Velké dobrodružství Pepíka Střechy* zvolila jako předlohu. Oproti tomu účastníci druhé dílny bez větších zkušeností s metodami dramatické výchovy postrádali pouze hlubší vtažení. Děti v tomto věku převážně nejeví zájem o vnitřní prožívání a psychické pochody. U dětí se zkušenostmi s dramatickou výchovou se zájem o tyto pochody objevuje dříve. Ztotožnění s hlavním hrdinou, pocit blízkosti, díky reálným prožitkům, které děti obklopují, je dostatečně motivující. I přesto, že děti jdou tematicky po povrchu, je strach a šikana věc, která se každého nějakým způsobem dotýká. Každý už v tomto věku má zkušenost, kterou s sebou nese příslušnost s nějakým kolektivem, společenstvím. Každý v rámci individuálních vlastností je schopen tuto zkušenost v různé míře sdílet.

Na základě zkušeností také, jak už jsem psala výše, dokáží děti situace rozvíjet. Není to jen zkušenost životní, ale i dramatická. V případě dětí bez zkušenosti s metodami dramatické výchovy nebyla snaha o uzavření děje v situaci nebo příběhu. To se ukázalo u rozehrávaných živých obrazů ze života Pepíka, ale také ve tvorbě komiksu, kdy zobrazily hlavně získané informace, ale nesnažily se je propojit a příběh uzavřít. To by se jistě formovalo při delším setkávání s takovými aktivitami.

Při práci s úryvky z knih bylo jasně vidět, jak skupiny různě přistupují k zadání. Děti z LDO se snažily nejen o „splnění úkolu“, ale hledání toho, co může být cílem

této aktivity. Společně, jako skupina, hledaly formulace, které by samy o sobě mohly stát jako rady do života. Některé znějí jako motivační citáty, jiné jako příručkové zásady. Hlavní předností bylo hledání pozadí. Co je za textem skryto, jaké poselství může přinést. Čtení s porozuměním je důležitou vlastností pro práci s textem. Nechci přímo vyzdvihoval práci v LDO, ale většina dětí na dílně, čte s porozuměním a to i těch mladších. Tomu pomáhá i to, že každý čtený text s dětmi rozebíráme a reflektujeme. U druhé skupiny bylo jasné, že pokud nebyla informace velmi zjevná (udělat si ze strachu legraci), došly jsme ke sdělení až na základě diskuze a mých návodných otázek. Formulace potom byla neobratná, ale neztratila obsah.

Rozdíl skupin je tedy hlavně ve zkušenosti, která s sebou přináší větší zaměření do hloubky tématu a do sebe sama. Pro obě skupiny to mělo přínos. Při první dílně poznání nových kamarádů a ozkoušení si toho, jak dokážou spolupracovat s někým, koho blíže neznají. Rozvíjení schopnosti ucelit příběh, rozvíjet ho, rozkrývat text. A samozřejmě inspirace pro vlastní zabývání se textem, knihami a chozením do knihoven. Na druhé dílně děti získaly zkušenost s dramatickými metodami, do určité míry měly možnost se hlouběji zamyslet nad tématy strachu a šikany. Blíže poznaly kolektiv, do kterého patří a vyzkoušely si, jak se jim spolupracuje se spolužáky, se kterými by vlastní vůlí nespolečně pracovaly. Rozšířilo to také jejich zkušenost s tím, jak může vypadat literární dílna a že být inspirován knihou neznamená jen ji někomu ukázat.

5. ZÁVĚR

Během tvorby a realizace literárně-dramatické dílny jsem se snažila využít dramatickou výchovu pro podnícení zájmu o literaturu a další práci s ní. Potvrdilo se mi, že knihovna, jakožto instituce, která má za cíl motivovat lidi ke čtení, je pro to dobrou půdou. Pokud bych vycházela z již pořádaných programů, které by více využívaly dramatickových metod, mohla by se práce se čtenářem a jeho motivací prohlubovat. Stávající nastavení některých besed je taková, že se soustředí na aktualizaci povědomí o knihách s určitou tematikou, ale zvolené metody pracují s úkolovým systémem.

Mnou zvolené metody se osvědčily jako dostatečně motivující a vhodné pro zkoumání tématu. Při příští realizaci bych se vyvarovala zbytečně častého využívání učitele v roli. V první dílně jsem ho zařadila vícekrát než bylo třeba a zároveň vytvářela organizační chaos při nedostatečném vymezení. To se zlepšilo během druhé dílny, kdy jsem si jasně stanovila, že postavu lze využít jako iniciátora činností, nelze však v roli zadávat a vysvětlovat pravidla her. Informace, které jsem se snažila do hry skrze postavu přinést byly mnohdy zbytečné. Snažila jsem se, aby si děti vytvořily dostatečnou představu o tom, jak její život vypadá, ale při hrách a cvičeních využily jen zlomek. Pro příště bych tedy volila jen zásadní informace. Jako velmi důležité se také ukázalo upozornění, že se jedná o postavu fiktivní, vystupující z nějakého příběhu. Celkově ale učitel v roli Pepíka přinesl větší pocit sounáležitosti s postavou a zájem o zkoumání tématu, které do skupiny přinesla.

Myslím, že záměr, se kterým jsem dílnu vytvářela, byl naplněn. Hlavním cílem bylo využití metod dramatické výchovy jako prostředku k orientaci v literatuře a podnícení zájmu o ni. To se naplnilo u obou skupin. Dílčí cíle potom byly naplňovány dle složení skupiny, jak jsem popsala v jejich srovnání. Při stanovování cílů je tedy dobré vycházet hlavně ze zkušenosti účastníků, ale i samotných vedoucích dílen. Toho lze dosahovat i šířením literárně – dramatických seminářů pro pracovníky knihoven.

Z hlediska kontinuity práce s knihou *Velké dobrodružství Pepíka Střechy* jsme se třídou ze ZŠ domluvily také jejich návštěvu v ZUŠ a zhlédnutí představení *DRUM* s následnou diskuzí, která ověří, které poznatky z dílny jim pomohly pochopit divadelní uchopení příběhu.

6. POUŽITÁ LITERATURA A DALŠÍ ZDROJE

ODBORNÁ LITERATURA

ADAMOVIÁ, Bohumila. *Čech, Pavel - Velké dobrodružství Pepíka Střechy*. iLiteratura.cz [online], 2012. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/30629/cech-pavel-velke-dobrodruzstvi-pepika-strechy>

ČERNÁ, Olga. *Čtení není žádná nuda: náměty k rozvíjení čtenářské gramotnosti a radosti ze čtení*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0720-7.

JIRSOVÁ, Zuzana. *Dramatická výchova jako cesta k literatuře*. Tvořivá dramatika, 2007, roč. 18, č. 50, s. 28 – 46.

KORBEL, Luděk. *Nikdy nevím, jak příběh dopadne – Rozhovor s Jeanem – Claudem Mourlevatem*. Tvořivá dramatika, 2017, roč. 28, č. 82, s. 37 - 40

MACHKOVÁ, Eva. *Volba literární látky pro dramatickou výchovu, aneb, Hledání dramatičnosti*. 2., dopl. vyd. [i.e. 3., dopl. vyd.]. V Praze: Akademie múzických umění, 2012. ISBN 978-80-7331-214-5.

MACHKOVÁ, Eva. *Úvod do studia dramatické výchovy*. 2., upr. vyd. Praha: NIPOS, 2007. ISBN 978-80-7068-207-4.

MACHKOVÁ, Tereza. *Dramatická výchova jako cesta k četbě*, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2009

MARUŠÁK, Radek. *Práce s literárním textem : prostředky dramatické výchovy*. Tvořivá dramatika, 2001, roč. 12, č. 32, s 37 – 39

MECOVÁ, Lucie. *Rozvoj dětského čtenářství prostřednictvím dramatických děl*. Divadelní fakulta Akademie múzických umění, 2012

OPLATEK, František. *Rozvoj čtenářské gramotnosti žáků základní školy s využitím metod dramatické výchovy*. Tvořivá dramatika, 2012, roč.23, č.2

POPELOVÁ NEČASOVÁ, Markéta. *Dramatická výchova jako cesta k rozvoji dětského čtenářství - vše stejné, jen č.1* (2012, r23)

PROCHÁZKOVÁ, Kristýna. *Dědečkové a ostatní autorské knihy Pavla Čecha*. Tvořivá dramatika, 2011, roč.22, č.63, s 55 – 57

PROVAZNÍK, Jaroslav. *Literatura pro české děti*. iLiteratura.cz [online], 2003. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/clanek/10179/provaznik-jaroslav-literatura-pro-ceske-deti>

ŠUBRTOVÁ, Milena. *Mourlevat, Jean – Claude, Řeka, která teče pozpátku*. iLiteratura.cz [online], 2017. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/38633/mourlevat-jean-claude-reka-ktera-tece-pozpatku>

VALENTA, Josef. *Metody a techniky dramatické výchovy*. Praha: Grada, 2008. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1865-1.

OSTATNÍ PRAMENY

BAOkolektiv. *12 malých hororů*. Praha: Baobab, 2013. ISBN 978-80-87060-80-3.

BŘEZINOVÁ, Ivona. *Zuby nehty: 19+1 hrůzostrašná povídka*. Ilustroval Tomáš TVRDÝ. Praha: JaS, 2013. ISBN 978-80-87654-02-6.

ČECH, Pavel. *Velké dobrodružství Pepíka Střechy*. Havlíčkův Brod: Petrkov, 2016. ISBN 978-80-87595-11-4.

LINDGREN, Astrid. *Kajsa Nebojsa*. Ilustroval Michaela PAVLÁTOVÁ. Praha: Albatros, 2006. ISBN 80-00-01772-5

LINDGREN, Astrid. *Mio, můj Mio*. Přeložil Jarka VRBOVÁ. Praha: Albatros, 1996. Klub mladých čtenářů. ISBN 80-00-00464-X.

LINDGREN, Astrid. *Ronja, dcera loupežníka*. 3. vyd. Přeložil Olga KÜHNELOVÁ. Praha: Albatros, 2007. Klub mladých čtenářů (Albatros). ISBN 978-80-00-01965-9.

MÍKOVÁ, Marka. *A smutek utek. Ilustroval Bára VALECKÁ. V Praze: Cesta domů, 2016. Bludiště (Cesta domů)*. ISBN 978-80-88126-11-9.

PEERS, Bobbie. *Zloděj luridia*. Přeložil Marie VOŠLÁŘOVÁ. Zlín: Kniha Zlín, 2016. Trix. ISBN 978-80-7473-425-0.

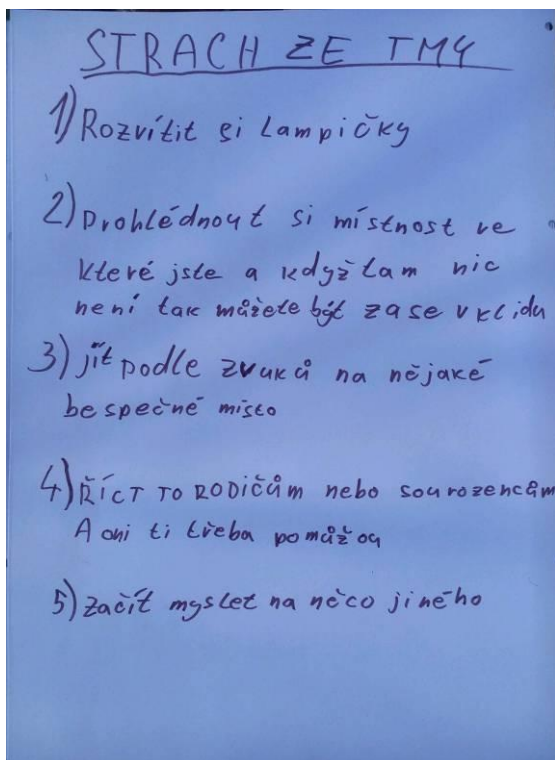
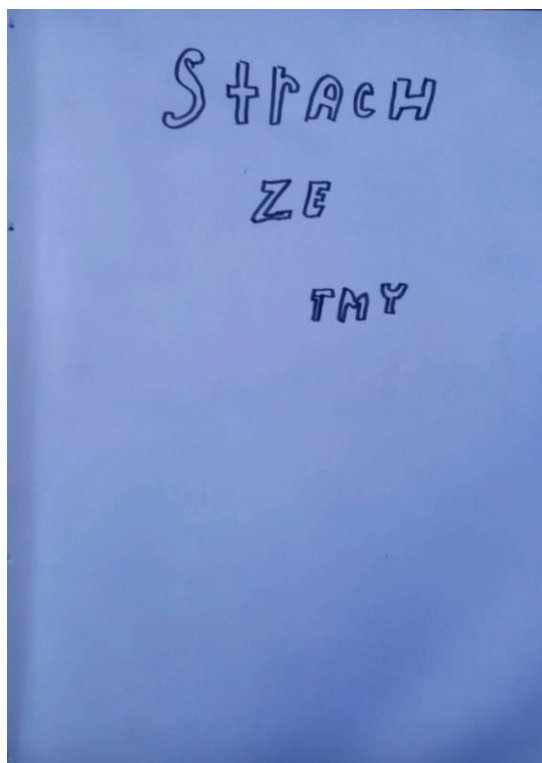
ROWLING, J. K. *Harry Potter a vězeň z Azkabanu*. 3. vyd., (1. vyd. v této úpravě). Přeložil Vladimír MEDEK. Praha: Albatros, 2002. ISBN 80-00-01109-3.

ŠPINKOVÁ, Martina. *Divný brach strach. V Praze: Cesta domů, 2015. Bludiště (Cesta domů)*. ISBN 978-80-905809-7-8.

TWAIN, Mark a Philip Christian STEAD. *Ztracený princ Margarín*. Ilustroval Erin E. STEAD, přeložil David PETRŮ. Praha: Euromedia, 2017. Pikola (Euromedia). ISBN 978-80-7549-494-8.

7. PŘÍLOHY

Příloha 1 – Druhy strachu a jak na ně

STRACH Z LIDÍ

Strach z lidí
je těžký překonat.

Snáďte se si najít nějakého člověka
a u kterého jste pokojný. Máte se
vybrat i sami sebe. Vybrat si můžete
i nějakou vumy, silou postavu.
přetupně se zblízite s ostatními.
Uvědom si: Já jsem taky
člověk.

Strach

ze

Spánkem

Strach ze spánku
 strach ze spánku řadíme
 do dvou kategorií: mírná - malá.

- 1) mírná
- 2) malá

mírná:
 tento druh strachu se projevuje
 často u dětí do 8 let, víbécit vej tak
 de mnoho varianty nejúčinnější je
 dítě přesvědčit že to není nic důkladně
 vklepat matraci a povlaky.

2) malá = malá hrůza:
 tento druh je dožitější na ležáku, poté
 co uděláte vše z kroku 1) a nezapete
 to) je má čas přitvrdit, nechte dítě
 skusit celou noc v zhluku po hodině (až 2)
 usne a pokud bude spádk do dlouhá
 tak máte vyhráno

Strach
 z toho že rodiče
 nepřijdou

aneb
 řek řek cāk

Je půl desáté a rodiče
může všude je slyšet a slyší
šikat hodiny a máš strach!
strach!

Zkus zavolat rodičům kde jsou.
Říct si že jsou rodiče dospělí
a dokážou v klidu přijít.

STRACH

strach vs smích
Zneškodni ho!

Strach nemusí
být vždy tvůj
nepřítel ale
někdy ano

Z

Napadení

srdce a víra = přátelská
přátelská = stop strachu.

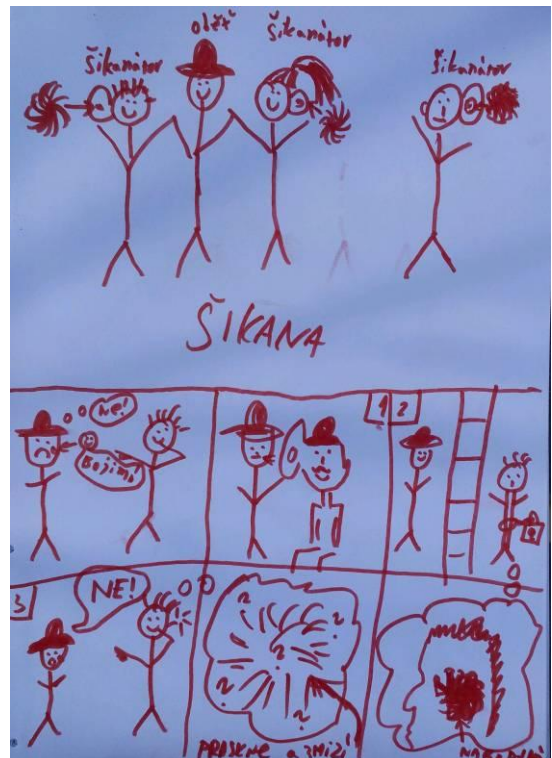
a

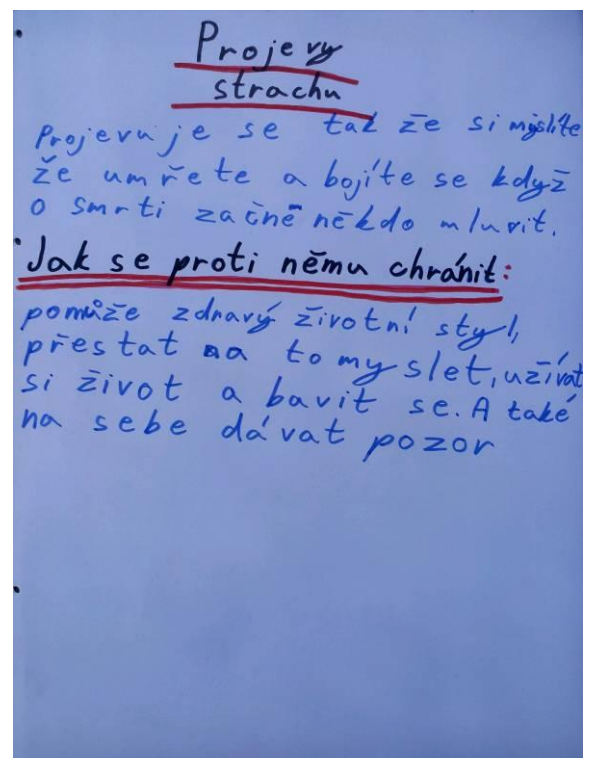
Šikany

Když jsi:
sám, smech
je obr
s přáteli je však
trpěliv

• **POPIS** •

- kdy strach masíruje?
 - při záporné narážce na vzhled, chování a behavior
 - Namířeno, kde nejsou pozitivně chováni z osoby.
 - tam, kde nejsou tvoji přátelé.
- Jak se strach projevuje?
 - začínáte se bránit hřebčím, zvráskaným
a stěry ohledně druhého
- Jak ~~se~~ vypadá?
 - rudé netvoromní srovnání které ~~se~~ šikanátorovi
vleze do hlavy a přiměje jej k činům
které by neudělali a zabýdli se tam pošle
- Jak se bránit pošle k vám → 😊
 1. někomu to říci
 2. zaměřit setkávání (to strach nabopstá)
 3. nepřipustit si to (strach prachne a zmizí)

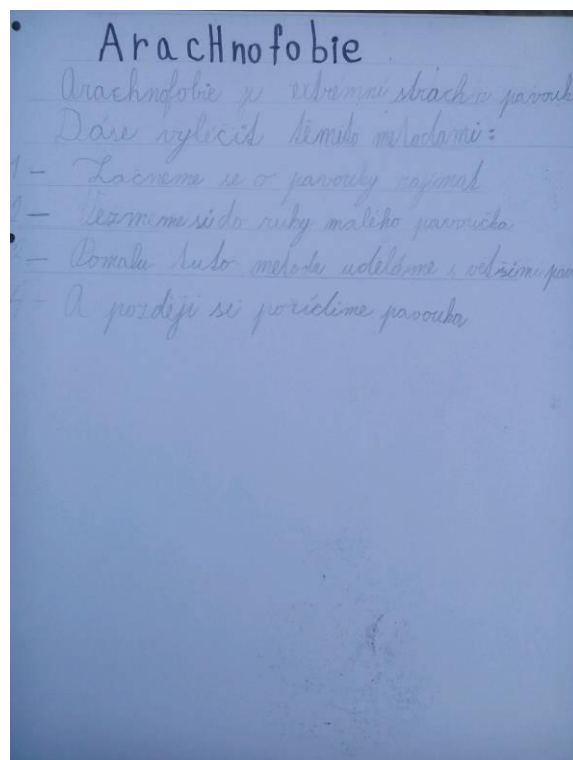
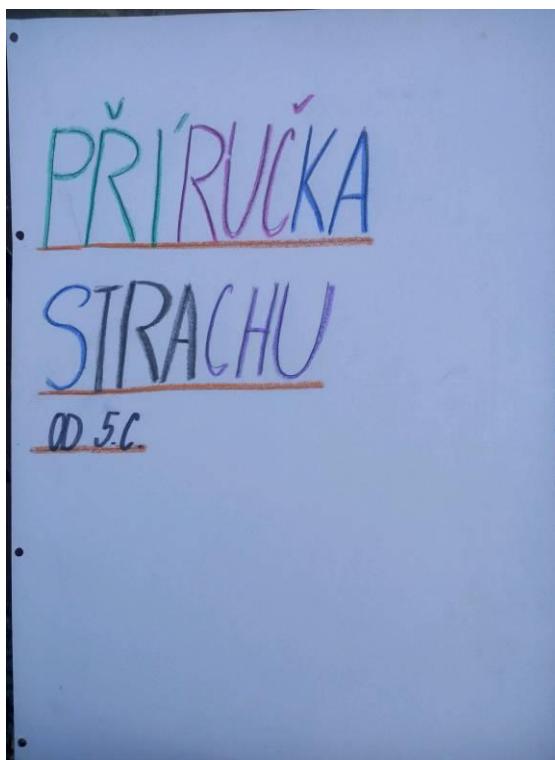

UNIVERZÁLNÍ ANTISTRACHOVÉ RADY

- Strach je jen tvá fantazie nepoddávej se iluzím!
- Strach je mocný ale můžeme se mu postavit společně!
- Strach nemusí být jen tvým nepřitelem.
- Když se něčeho bájíš Tak je dobré když to řekneš někomu jinému
- Když máš strach mysli na něco jiného

Příloha 2 – Příručka strachu od 5.C

STRACH
Z
HORROVÉ
POSTAVY

Strach

Hororová postava

- je to jedna z nejčastějších strachů
- je lepší udělat si z ního SRANDU
- NEKOUKAT NA HOROR
KDYŽ JSI SA M DOMA
- POSTAVIT SE STRACHU
- NEMYSLET NA TO!

STRACH Z

PÍSEMKY

PISEKKA

36 - 23 = 59 (4)

53 - 49 = 4

~~68 + 93 = 161~~

~~149 + 340 = 489~~

~~697 - 412 = 285~~

~~271 + 68 = 339~~

~~1307 - 58 = 1249~~

725 - 325 = 400 PEPIK

STRACH Z PISEKKY

Z ČEHO VZNIKÁ: VZNIKÁ Z TOHO ŽE MÁŠ SPATNOU ZNÁMKU A BOJÍŠ SE ŽE SE RODICE BUDOU ZLOBIT.

K ČEMU JE: JEK NICEMU.

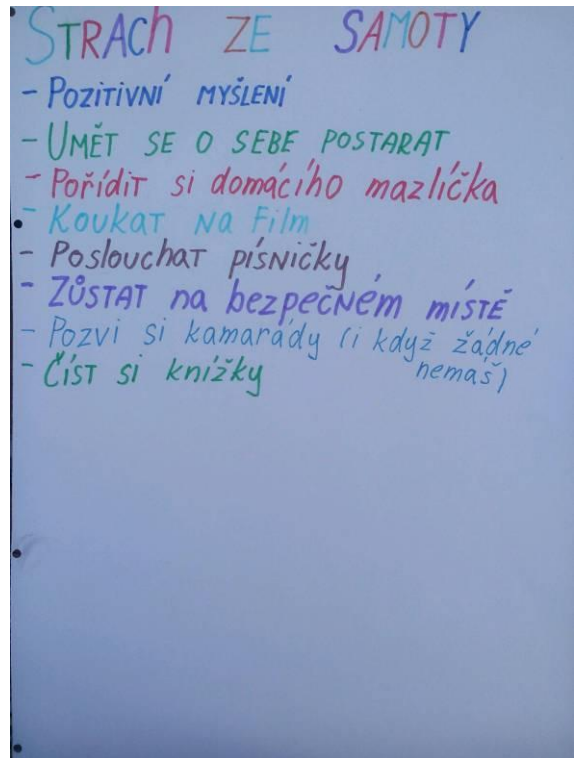
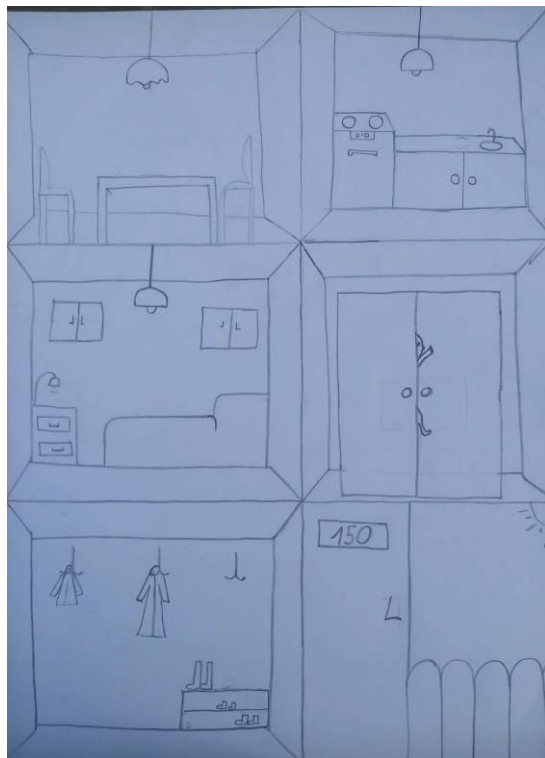
JAK JSE STRACHU POSTAVIT: POZITIVNÍ MYŠLENKY, KDYŽ MÁŠ STRACH KAMARÁDI SE TE ZASTANOU, UDELAT JSI ZNĚHO SRANDU, JELEPSÍ NĚCO TAJIT NEŽ TO VŠE ŘÍCI, SPOLEČNOST, MYŠLENKY Z MINULA, A UMĚT JSE O SEBE POSTRARAT.

STRACH Z NEÚSPĚCHU.

SPOUZÁCI SE MI BUDOU SNAŽ.

Strach
Z
Plavání

Strach
ze
Spolužáků

Strach ze spolužáků!
Strach ze spolužáků znamená,
když se někdo posmívá nebo,
když někoho šikanuje, to
znamená strach !!!
A když máš velký strach tak se
bojíš také chodit do školy.
My máme kamaráda Pepíka a
oni se mu ve škole posmívají
A on nechtěl jít do školy, protože
měly jít bruslit a on nám
řekl, že nepůjde do školy a
že řekne, že byl nemocný.
Ono se mu to stalo, že byl nemocný.
Strach !!!

STRACH Z VÝŠEK

STRACH Z VÝŠEK

Jak vypadá

Je to zelené strašidlo, větší než nejvyšší hora České Republiky (1602 m n.m.), měří 1650 m. Má záhadné žluté oči, červené kalhoty s kšandy, má šest krátkých vlásků, odrostlé uši a čtyři prsty na rukou i na nohou.

Jak se mu postavit

Říká se, že strach má velké oči a tenhle obr taky. Je sice rychlý, ale nemolorný. To znamená, že se mu dá snadno utéct (pokud spadne). Ale zbavit se ho nedá. Ale jeden způsob existuje! A to že

TSKOCÍŠ!!!!

NE SMÍŠ SE BÁT!

„Tak tedy,“ otočil se profesor Lupin ke třídě a pokyml jí, aby přešla na protější stranu místnosti, kde nebylo nic kromě staré šatní skříně, v níž měli učitelé pověšené své náhradní hábity. Když se profesor postavil vedle ní, skříně se náhle zakymácela a bouchla o stěnu.

„S tím si nemůžete dělat starosti,“ upokojoval žáky klidným hlasem, když několik z nich poplašeně uskočilo, „je tam bubák.“

Většinu žáků však očividně připadalo, že to je něco, s čím by si měli dělat starosti. Neville na profesora Lupina pohlédl s výrazem čiré hrůzy a Seamus Finnegan nervózně sledoval rachotící dveřní knoflík.

„Bubáci si libují v tmavých a stísněných prostorách,“ vysvětloval profesor Lupin. „V šatních skříních, v mezerách pod postelemi, v policích pod dřezem – jednou jsem narazil na bubáka, který se vecpal do nástěnných hodin. *Temhle* se sem nastěhoval večera odpoledne a já jsem požádal ředitele o svolení, aby ho profesorský sbor nechal na pokoji a abyste se na něm vy, moji žáci třetího ročníku, mohli trochu pocvičit.“

První otázka, kterou si tedy musíme položit, zní: Co je to bubák?”

Hermiona zdvihla ruku.

„Je to strašidlo, které mění tvar,“ odpověděla. „Umí na sebe vzít podobu čehokoli, co nás podle jeho názoru nejvíc vyděsí.“

„Sám bych to nedokázal definovat líp,“ pochválil ji profesor Lupin a Hermiona se šťastně rozzařila. „Takže bubák, který sedí tam uvnitř ve tmě, na sebe zatím žádnou podobu nevezal. Neví ještě, co osobu na druhé straně dveří vystraší. Nikdo neví, jak vlastně bubák vypadá, když je o samotě, až ho ale vypustím ven, okamžitě se promění v to, čeho se každý z nás bojí nejvíc.“

To znamená,“ pokračoval profesor Lupin a okázale ignoroval Nevillův tlumený výkřik děsu, „že ještě než začneme, budeme mít před bubákem obrovskou výhodu. Všiml sis, jaká je to výhoda, Harry?”

Pokoušet se odpovědět na otázku v situaci, kdy Hermiona vedle něj poskakovala jako čertík na špičkách

a kmítala rukou ve vzduchu, mu bylo proti mysli, ale Harry to zkusil.

„No – protože je nás tolik, tak nebude vědět, jakou podobu na sebe vzít?“

„Přesně tak,“ přikývl profesor Lupin a Hermiona spustila ruku s poněkud zklamáním výrazem. „Máte-li co do činění s bubákem, je vždycky nejlepší mít s sebou nějakou společnost. Zmate ho to. V co by se měl proměnit, v bezhlavou mrtvolu nebo v masožravého slimáka? Jednou jsem viděl, jak se bubák dopustil přesně téhle chyby – pokusil se vystrašit dva lidi najednou a proměnil se v polovičního slimáka. Nebylo to ani trochu strašidelné.“

Kouzlo, které bubáka zapudí, je jednoduché, vyžaduje však silnou vůli. Prostředkem, který jej dokonale zničí, je totiž *smích*. Musíte ho donutit, aby na sebe vzal podobu, která vás pobaví.

Nejdřív si to kouzlo zkusíme bez hůlek. Opakujte po mně, prosím: *Riddikulus!*“

„*Riddikulus!*“ pronesla třída shorem.

„Dobře,“ pochválil je profesor Lupin. „Velmi dobře. To ale byla bohužel jen ta snadná část. Slovo samotné totiž nestáčí. A tady právě přijde řada na tebe, Neville.“

Skříně se opět otřásla, i když se nešťásla ani zdaleka tolik jako Neville, který pokročil kupředu s výrazem odsouzenice mřítčího k šibenici.

„To stačí, Neville,“ zarazil ho profesor Lupin. „Nejdřív to nejdůležitější: Můžeš nám říct, co ti na celém světě nahání největší strach?“

Nevillovy rty se pohnuly, nevyšel z nich však ani hlásek.

„Promiň, Neville, ale nerozuměl jsem ti,“ prohlásil povzbudivě profesor Lupin.

Neville se poněkud bezradně rozhlédl, jako by prosil, aby mu někdo pomohl, a pak ze sebe sotva slyšitelným šepotem vymáčkl: „Profesor Snape.“

Teměř všichni se rozesmáli. Dokonce i Neville se omluvně usklíbl. Profesor Lupin se však tvářil zamysleně.

„Profesor Snape... hmmm... Neville, pokud vím, bydlíš u babičky.“

„No - ano,“ přitakal nervózně Neville. „Ale - aby se bu-

hak proměnil v ni, to taky nechci.“

„Ne, ne, ty mi nerozumíš,“ uklidňoval ho profesor Lupin, který se teď už nepokrytě usmíval. „Jen bych rád vě-

del, jestli bys nám dokázal popsat, jaké šaty tvoje babička obvykle nosí.“

Neville se zavrtěl překvapeně, ale odpověděl: „No, nosí pořád stejné klobouk. Takový široký, s vyčpaným š-

pem nahore. A dlouhé šaty... obvykle zelené... a někdy přehoz z liščí kožešiny.“

„A co kabelku?“ pobízel ho profesor Lupin.

„Takovou velkou červenou,“ přikývl Neville.

„Tak dobrá,“ řekl profesor Lupin. „Dokážeš si ty šaty na-
prosio přesně představit, Neville? Vidíš je v duchu před sebou?“

„Ano,“ zabučel nejistě Neville, který teď přemýšlel o tom, co přijde dál.

„Až bubák vyrazí ven z té skříně, Neville, a uvidíš tě, vezme na sebe podobu profesora Snapea,“ instruoval ho Lupin. „A ty zdvihneš hůlku - takhle - a vykřikneš *Riddikulus* a co nejvíce se soustřeďíš na babiččino oblečení. Pokud všechno půjde dobře, profesor bubák Snape bude přinucen vzít si ten klobouk se supem, ty zelené šaty i tu velkou červenou kabelku.“

Všichni se hlasitě rozchechali. Skříň se zakymácela ještě ztuhleji.

„Jestli se to Nevillovi povede, je pravděpodobné, že bude bubák postupně věnovat pozornost každému z nás,“ pokračoval profesor Lupin. „Chci bych, abyste se teď všichni na okamžik zamysleli, co vám nahání největší strach, a představili si, čím byste jej mohli zesměšnit.“

Ve sborovně zavládlo ticho. Harry se zamyslel... Co nahánělo největší strach na světě jemu?

První, na co si vzpomněl, byl lord Voldemort - Voldemort, jemuž by se vrátila všechna jeho síla. Jenže ještě než začal pro bubáka Voldemorta plánovat potenciální protivník, vynořil se z hloubi jeho mysli příšerný obraz... Lesklá, mrtvolně slizká ruka, jež vklouzla zpět pod lesklý plášť... dlouhý chropitý nádech neviditelných

... a potom chlad tak pronikavý, že měl pocit, jako

usí... a potom chlad tak pronikavý, že měl pocit, jako

usí... a potom chlad tak pronikavý, že měl pocit, jako

usí... a potom chlad tak pronikavý, že měl pocit, jako

usí... a potom chlad tak pronikavý, že měl pocit, jako

usí... a potom chlad tak pronikavý, že měl pocit, jako

usí... a potom chlad tak pronikavý, že měl pocit, jako

usí... a potom chlad tak pronikavý, že měl pocit, jako

usí... a potom chlad tak pronikavý, že měl pocit, jako

usí... a potom chlad tak pronikavý, že měl pocit, jako

usí... a potom chlad tak pronikavý, že měl pocit, jako

usí... a potom chlad tak pronikavý, že měl pocit, jako

usí... a potom chlad tak pronikavý, že měl pocit, jako

usí... a potom chlad tak pronikavý, že měl pocit, jako

usí... a potom chlad tak pronikavý, že měl pocit, jako

usí... a potom chlad tak pronikavý, že měl pocit, jako

usí... a potom chlad tak pronikavý, že měl pocit, jako

usí... a potom chlad tak pronikavý, že měl pocit, jako

usí... a potom chlad tak pronikavý, že měl pocit, jako

usí... a potom chlad tak pronikavý, že měl pocit, jako

usí... a potom chlad tak pronikavý, že měl pocit, jako

A. Lindrgenová – Ronja, dcera loupežníka

se museli vyšplhat na břeh, což bylo těžké a namáhavé. Udýchaní a prokřehlí pak leželi na pobřežním útesu, hřáli se na slunci a zvědavě pozorovali vydry, jak neúnavně dovádějí na mělčině. Když se večeru ochladilo, vydali se do lesa, aby se projeli na koních. Lump a Divoch na nějaký čas zmizeli. Vyděsila je větrnice a báli se i těch, co jim seděli na hřbetě, když je honila. Dost dlouho se plašili. Ale teď už určitě na všechno zapomněli, protože přiběhli a s radostí začali zase závodit. Ronja s Birkem je nechali vybláznit a potom jždili lesem křížem kražem pomalu a dlouho.

„Takovéhle vlahé lení večery jsou pro jízdu na koni jako stvořené,“ řekla Ronja. A myslela si: Proč nemůže být v lese pořád jen léto? Proč nemůžu být pořád šťastná?

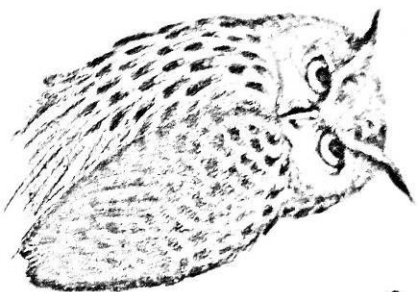
Milovala les a všechno, co v něm bylo. Všechny stromy, všechna jezírka, rýně a potůčky, které na koních mřjeli, všechny skalnaté kopečky porostlé mechem, všechny paseky s lesními jahodami a borůvkové mýtiny, všechny květiny, všechna zvířata a ptáky. Proč jí z toho všeho bylo někdy tak smutno a proč vůbec musí být zima?

„Na co myslíš, sestřičko?“ zeptal se Birk.

„Myslím na to... že zrovna pod tímhle velikánským kamenem bydlí skřítkové,“

(127)

odpověděla Ronja. „Na jaře jsem je tu viděla tancovat. Viš přece, že mám ráda skřítky a čumbrky, ale ne šedivky a větrnice!“

„No, kdo by taky měl,“ řekl Birk. Smlívalo se teď už rychleji. Bláti noci byly pryč. Večer sedávali u ohně a pozorovali bledé hvězdy rozhozené po nebi. A protože byla větší tma, třpytily se víc a víc, jasně a zářivě planuly nad lesem. Byla to ještě lení obloha, ale Ronja věděla, co hvězdy chtějí říci: Brzy bude podzim!“

„Ně, větrnice nesnáším,“ řekla. „A je divné, že nás tak dlouho nechal na pokoji. Asi nevědí, že bydlíme v Medvědí jeskyni.“

„To asi jen proto, že svoje jeskyně v horách mají na druhé straně lesa, a ne podél řeky,“ ozval se Birk. „A šedivíci asi jedinou drželi klapačky, jinak bychom tu měli větrnice už dávno.“

Ronje přeběhl hrůzou mráz po zádech. „Radši o nich nebudeme mluvit,“ řekla. „Ještě bychom je mohli přivolat.“

Nastala noc. A pak bylo ráno, další teplejší den a oni se koupali jako obyčejně.

Vrom přiletěly větrnice. Ne jedna nebo dvě, ale moc, celé velké, hrozné hejno. Vznášely se nízko nad řekou, ječely a kvilely.

„Hoho! Malinčí krásní človíčkové ve vodě, teď poteče krev proudem, hoho!“

„Pod vodu, Ronjo,“ vykřikl Birk. Potápěli se a plavali pod vodou, ale pak se museli nadechnout, aby se neutopili. A když viděli, že nebe potemnělo, jak větrnice přibývalo, bylo jim jasné, že jsou bezmocní. Tentokrát nevyvážnou.

Větrnice mě aspoň zbaví starostí před zimou, pomyslela si Ronja hořce, když slyšela křik všude kolem sebe.

(128)

„Malinčí krásní človíkové ve vodě, teď budeme drápat, až krev poreče proudem, hoho!“

Větrnice s radostí strásily a třáply, než začaly útočit. Drápat a zabíjet, na to měly dost času, ale stejně zábavné bylo létat kolem dokola a vířikat a strásit. Čekali jen, až jim náčelnice dá pokyn: Teď! A náčelnice, nejdřívejší a nekrutější ze všech, létala v šířkách obloučích nad řekou, hoho, ona vůbec nemusela pospíchat! Ale jen počkejte, brzy bude první, kdo zatne drápy do jednoho z těch, co se cachtají ve vodě. Bude to snad ta s černými vlasy? Toho s rezavými vlasy právě neviděla, ale však on se objeví, hoho, a to už na něho bude čekat bezpočet ostrých drápů, hoho!

Ronja se potopila a vynořila, lapajíc po dechu. Očima hledala Birka, kde je Birk? Neviděla ho, nikde ho neviděla a zoufale zanařkala. Kde je, snad se neutopil? Copak ji tady nechal větrnicím napospas?

„Birku,“ vykřikla plná úzkosti. „Birku, kde jsi?“

Tu se těsně nad ní objevila vršící náčelnice a Ronja zavřela oči... Birku, bratře, jak jsi mě mohl opustit v nejhroší a nejřezší chvíli?

„Hoho,“ vršeřela větrnice, „krev teď poreče proudem!“ Ale ještě chvílku chtěla počkat, jen malou chvílku, a pak... hoho! Ještě jednou zakroužila nad řekou. A najednou Ronja uslyšela Birka volat:

„Ronjo, rychle sem!“

Po proudu připlouvala bouří vyvráčená bříza se zelenou korunou a té se pevně držel Birk. Jen taktak viděla jeho hlavu nad hladinou, ale je tady, neopustil ji, ach, to byla úleva!

Ale jestli si teď nepospíší, odnese ho proud z dosahu. Potápěla se a plavala o život... a už byla u Birka. Napřáhl ruku a přitáhl ji k sobě, drželi se jedné věvce, schovaní pod listím břízy, jak nelip to šlo.

„Ty, Birku,“ lapala po vzduchu Ronja, „já už myslela, že ses utopil.“

(129)

„Kšat' ney“ řekl Birk. „Ale už hozy. Mýšičk Hřepády, Ronja slyšela horeč velkou vodou, to byl Hlas Hřepádo. Jón je teď unášel proud, byli už přehřel blízko, to Ronja věděla, to jo dlela. Rvchlost se zvyšovala a také hukot síhl. Už čidla neopovrhly tah vodopadu. Už jo hodon vyznačoval na poschodí cestu, která se odhánvala jen jednou.“

Čichla byt Birkovi nahližku. Srovnala se tvone k němu a věděla, že oba cut totež: nadš vodopád než větrnice!

Birk ji objal kolem ramen. Ať se stane cokoli, budou spolu jako bratr a sestra, teď už je nic nerozdělí.

Ale větrnice je vtrckle hledaly. Kdepak jsou ti malí človíčky, veš? Právě teď byl čas zatnout do nich drápy, proč už tu žabí slovičkové nejsou?

Byl tu jen strom s listnatou korunou, který proud rychle unášel po řece. Co se skrývalo pod zelenými větvemi, to větrnice neviděly, a tak letaly zlostně kolem dokola a hledaly a hledaly.

Birk s Ronjou však už byli daleko a vířikot neslyšeli. Slyšeli jen hukot, který síhl a síhl, a oni věděli, že teď už je konec blízko.

„Sestřičko,“ řekl Birk.

Ronja neslyšela, ale viděla mu to na rtech. A ačkoli nemohli slyšet ani slovo, mluvili spolu. Museli si to říct, dřív než bude pozdě. Že je krásné mít někoho rád tak, aby se nemusel obávat toho nejtěžšího. Mluvili o tom, ale neslyšeli ani jediné slovo. A pak už nemluvili. Jen se se zavřenýma očima objímali.

Najednou prudec na něco narazil, a to je probudilo. Bříza narazila přímo na Hřehroudu. Náraz ji úplně otročil. Změnila směr, a než ji proud znovu uchvátil, dostala se o pěkný kus blíž ke břehu.

„Ronjo, zkusíme to,“ vykřikl Birk.

Odrhl ji od věvce, které se křečovitě držela. A už byli oba ve zpěných věvcech. Teď každý musí bojovat za sebe, rvát se o život s nemilosrdným proudem, který je stahoval vši mocí do

(130)

Hltaproudu. Klidná hladina u břehu byla tak blízko. Blízko, a přesto přese všechno tak strašně daleko.

Vodopád nakonec vyhraje, pomyslela si Ronja. Už nemohla. Chtěla se vzdát, prostě klesnout, nechat se unášet proudem a zmizet v Hltapádu.

Ale před sebou měla Birka. Otočil hlavu a podíval se na ni.

Otáčel se po ní zas a zas a ona se znovu pokusila. Pokoušela se a pokoušela. Ale pak už nemohla.

To už byla v klidné vodě a Birka ji táhl na břeh. Potom už nemohl ani on.

„Musíme... musíš,“ zalykal se.

S vypětím všech sil se vydrápali na břeh. Tam na sluníčku vmžiku usnuli a ani nevědě-

li, že jsou zachráněni.

Slunce se už sklánělo k západu, když došli k Medvědí jeskyni.

A na plošince před ní seděla Lovisa a čekala.

6. Medvědi

Po hodině cesty, kdy si Tomek uvědomil, že Marie při řešení Bumpřtových muzikálních schopností nepřeháná, padla tma a nebylo vidět na krok. A na káru i na oba cestující se taky snesla vlhká zima.

„Prrr, Bumpřte!“ vykřikla Marie a osel se okamžitě zastavil.

Potom Tomkovi klepajícím se zimou podala kabát.

„Na, přikrej se. Za chvíli bude ještě větší zima. Já navleknou našemu malému příteli bačkory.“

Tomek si říkal, jak to myslí, a pozoroval ji. Rukama zalovila v káře a vytáhla náručí hadrů, které hodila na zem. Potom vylezla ven a začala omotávat Bumpřtovi všechny běhy, takže za chvíli měl na konci každého z nich bachratou kouli. Tomek nechápal, co tím sleduje.

„A je to! Teď kola! Potřebuju, abys mi pomohl, Tomku!“ Šeskočil z káry a oba začali dělat s koly to samé, co Marie provedla s Bumpřtovými kopyty: omotali je dlouhými páry látky, které nakonec přichytili k celému obvodu kola. Kára teď měla opravdové pneumatiky. Tomek se chystal zeptat Marie, k čemu to všechno bude dobré, když vtom k němu dolehl ostrý výkřik, po němž následovalo strašlivé zamručení, které roztráslu celý les. Špiš to znělo jako řev z bolesti než řev útočícího zvířete. Bumpřt znehybněl. Marie a Tomek napjali uši, ale zase nastalo ticho.

„Co to bylo?“ zeptal se Tomek a bezděčně Marii stiskl ruku.

46

„Já nevím,“ přiznala se. „Určitě medvěd. Nejspíš se poranil a ublížil si. Ale ten křik předtím? To nevím... Skoro bych řekla...“

A potom, protože už nic nebylo překvapení jela jejich a jeli dál. K velkému Tomkovu Bumpřtových kopyt dvojkolka docela potichu. Klapot Bumpřtových kopyt byl sotva slyšet a vrzání kol už skoro vůbec ne. Jako by se klouzala po zemi.

„A teď ti to vysvětlím,“ zasmála Marie svému příteli.

„Rad si to poslechnu,“ odpověděl Tomek, „dám se poddat.“

„Takže,“ pokračovala Marie, „jak jsem ti už řekla, tenhle les se jen hemží medvědy. Jejich území začíná právě tady, proto jsme zatím ještě žádného neviděli. Je to velice zdegenerovaná rasa, protože jsou jediní živí tvorové v tomto lese, a jak jistě víš, když je někdo stále sám, leze mu to na mozek. Navíc jsou úplně slepí, protože žijí ve tmě. Taký jejich čich stojí za starou belu, nepoznají rozdíl mezi pečeným kuřetem a lesní malinou. Jediný smysl, který jim dobře slouží, je sluch. Slyší opravdu dobře a čas tráví tím, že poslouchají každický zvuk. Jsou už totiž přejedení hub bez chuti a shnilého mechu. Hluk pro ně znamená maso, chápeš? Mají sice obrovská těla, ale chodí tiše jako duchové a zničehonic se před člověkem vynoří. Pro ně jsme maso, Tomku, na to v těch přístích dvou třech hodinách nesmíš zapomenout. Nemluv. Nehýbej se. Nedýchej nahlas. A hlavně, pro lásku sezáných medvědy, protože kyčli nebo si prostě jenom odkášali...“

48

„Ale... co Bumprt?“ zamumlal vyděšeně Tomek. „Co když... co když začne...“

„Bumprt je chytrější, než si myslíš. V tomhle lese už přišel o jedno oko, takže teď už ví, že se zachrání, jenom když bude potichu. On to dokáže. A ještě jedna věc: ti medvědi jsou... jak to říct... jsou velcí.“

„Hodně velcí?“ zeptal se Tomek.

„Hodne,“ potvrdila Marie. „A teď ticho. Dokud ti to nedovolím, nechci slyšet ani muk.“

A tak dál klouzali nocí. Tomek sotva viděl Bumprtův zadek tančící ve tmě před ním. Přes Marina uklidňující slova zůstal poněkud nedůvěřivý. Zamumlal krátkou modlitbu, která začínala slovy: „Bože, dej, ať ještě spatřím denní světlo, dej, ať ještě uvidím dědu Išama...“ a končila následovně: „Snažně tě prosím, Bumprte, nezačni prdět!“

Je těžké měřit čas, když všechno kolem vás je černé a tiché. Uběhla jedna hodina, nebo snad dvě? Zdríml si? Tomek měl každopádně pocit, že stojí na místě. Bumprt se zastavil. Co to může znamenat? Báł se i jen pohnout víčky. Co dělá Marie? Proč se taky nehýbe? Copak spí? A proč Bumprt nejede dál? Tomek brzy našel odpověď na všechny otázky. Vysokými větvemi pronikal paprsek světla a dopadal přímo před osla. A tam, přímo uprostřed cesty, seděl medvěd. V Tomkovi by se krve nedořezal, ale podářilo se mu potlačít výkřik. Nikdy v životě neviděl tak obrovské zvíře. Leželo nehnutě, jenom občas zakývalo hlavou ze strany na stranu nebo se lehce uklonilo a pomalu zalybalo malýma chlupatýma ušima, jak čhalo na sebestmenší zašustění listu nebo zvuk kutálajícího se kamínku. Marie to řekla správně: medvěd nic nevidí, necítí, ale poslouchá.

40

A jak poslouchá! Uši měl napjaté jak struny. Tak napjaté, až dostal Tomek strach, že slyší, jak mu buší srdce, které mu jahnlo v hrudi. Vzpomněl si, jak kdysi na jatmarce ve své vesnici viděl medvěda. Krotitel ho nechal tancovat za zvuku flény. Ale tenhle byl daleko větší a silnější.

Trvalo to celou věčnost. Bumprt stál jako socha z kamene. Ani Marie nejvíla žádné známky života. Tomek se rozhodl, že bude taky trpělivý, i když by to mělo trvat celé dny a noci. Nakonec medvěd přece musí odejít! Nakonec je přece musí nechat projet! Tomek to vydržel hodně dlouho. Však se ukáže, kdo dřív ztratí trpělivost! Něco mu ale překáželo na krku. Nejspíš nějaký provázek. Velmi obezřetně ho vzal do prstu, aby se podíval, co visí na jeho konci. A nahmatal malý plátěný váček stažený šňůrkou. Šňůrku se mu podařilo roztáhnout. Nespěchal. Do váčku někdo vložil minci, která se tam sotva vešla. Tomek ji obíracel v prstech. Nejspíš pět centimů, usoudil. Mince byla teplá, jak se mu ohřívala na prsou. Proč si ji tam pověsil? Vůbec se na to nepamatoval...

Čas běžel, nedal se změřit. V jednu chvíli sebou Tomek zaskubl. Už málem usnul. Ale to za žádnou cenu nesměl. Když člověk spí, může chrápat nebo se hýbat. Není nic hlasitějšího než spící člověk. Vzbudil Tomek medvědu pozornost, když sebou trhnul? Medvěd se každopádně dal do pohybu. Položil obě tlapy před sebe na zem a začal kráčet. Naštestí se nevydal ke káfe. Naopak zamířil pryč od ní. V tu chvíli Tomek uslyšel, jak mu Marie šepá do ucha: „Odcházejí...“

„Odcházejí?...“ říkal si Tomek, „jak to, že odcházejí? Medvěd tam byl přece sám?“ Chtěl se ohlédnout za sebe

50

ale Marie mu v tom zabránila. Musí ještě chvíli počkat, než bude smět pohnout třeba jen prstem. Čekali tedy ještě několik minut, potom se Tomek konečně mohl rozhlédnout. A v tu chvíli málem omdlel hrůzou. Druhý medvěd, který kolébatou chůzí mizel v noci, měl nejméně dvacet metrů. Hora masa, drápů a zubů, která by jediným pohybem mohla drápem roztrhnou káru i s těmi, kdo v ní seděli. Když Marie usoudila, že nebezpečí je zcela zažhááno, zašeptala:

„Hyjé, Bumprtej!“

A oslík začal našlapovat tiše jako moucha na koberci v kostele.

Brzy už spolu zase mohli potichu mluvit.

„Ten, co stál před károu, to bylo mláďe,“ řekla Marie.

„Bylo mu pár měsíců, ne víc. Ten druhý, to byla, myslím, jeho máma.“

„Ještě štěstí, že jsem ji neviděl,“ odpověděl Tomek,

„určitě bych se neudržel a vykřikl bych.“

Přítáhl si deku pod bradu a zhluboka se nadechl. Bez Marie a Bumprta by neměl žádnou šanci dostat se oduď živý. Skončil by v břiše medvěda, zapomenutý všemi na věky věků. Zamrazilo ho. Když si představil, že té dívce s cukrkandlem by se to taky mohlo stát, že by se sama najednou ocitla tvář v tvář tomu strašlivému medvědovi, a když si představil... Najednou zkameněl hrůzou. Ten kritik, co slyšel před pár hodinami! To byla ona! To nemohl být nikdo jiný než ona! Se slzami na krajíčku vykřikl:

„Marie, Marie, on ji roztrhal! Ona...“

„Prosím tě, nekřič!“ přerušila ho Marie. „Koho roztrhal?“

51

„Tu dívku! To křičela ona, jsem si tím jistý! Marie, musíme něco udělat!“

„Ale o kom to mluvíš, Tomku? Jaká dívka?“

Uvědomil si, že o ní ještě Marii nevyprávěl. Bylo zvláštní, že ho to nenapadlo, a přitom Bůh ví, že na ni často myslel. Najednou si taky vzpomněl, že si před chvílí neohl vybavit, odkud se vzala malá pěticentimetrová mince, která mu visela ve věčku na krku. Řekl to Marii. Ta chvíli přemýšlela a pak řekla:

„No, když sis na ni nemohl vzpomenout, Tomku, může to znamenat jen jedno, totiž že...“

„Tomek smutně dokončil větu, kterou začala Marie:“

„...že byla v lese Zapomnění... a že to křičela ona. A že ti medvědi ji tedy...“

Nemohl to ani dopovědět. Znova si ji vybavil, krásnou dívku v měkkém světle olejové lampičky: „Máte cukrkandly?“

Proč by teď měl dál cestovat? A proč vlastně mířil dál? Měl chut zakřičet ze všech sil: „Nebojím se vás, pitomí medvědi!“

Měl chut zpívat z plných plic, tlouct na kastroly, jen ať přijdou, ať ho taky sežerou a bude po všem. Neudělal to jen proto, že tam byla Marie a Bumprt, a ti neměli chut dlouho. Tomek byl k neutešení. Marie mu položila ruku na rameno a občas ho pohládila, jako by říkala: „To je dobrý... to se spravi...“ Potom ho najednou stiskla pevněji a zašeptala mu:

„Tomku! Přemýšlela jsem o tom: na něco jsme oba zapoměli.“

52

„Na co?“ popotáhl nosem.

„Na tu svoji malou kamarádku sis před chvílí nemohl vzpomenout, protože byla v lese Zapomnění, souhlasíš?“

„No, a co má být?“

„A teď na ni už zase myslíš... Vrátila se ti do paměti...“

Tomek, kterému pozvolna docházelo, co tím Marie myslí, vyskočil z deky.

„No jo, jasně. Když na ni zase myslím, znamená to, že už není v lese Zapomnění... Už z něho vylezla!“

Radostí si padli do náručí. Bumprt zrychlil chůzi a brzy tři přátelé překročili hranice medvědího teritoria. Zase mohli mluvit nahlas, koukat na všechno s nadhledem a hlavně pocítit trochu tepla v srdcích. Jak mýjely kilometry, Tomek s Marií, celí šťastní, že se rozednívá, přezpívali všechny písničky, které je napadly, až nakonec začali hulákat jako na lesy:

*Můj oslík, oslíček,
má rozbitý kotníček...*

Bumprt vůbec neměl rozbitý kotník, klusal jako za mlada, brzy vtrhli na světle zalitou louku a les Zapomnění i s jeho temnotami nechali za sebou.

• 15 •

Můj pes cítí maso!

Annemarie horečně přemýšlela. Vzpomněla si, co jí radila maminka. „Kdyby tě někdo zastavil, musíš dělat, že jsi malá hloupá holka.“

Uprené se na vojáky zadívala. Vzpomněla si, jak před časem vyděšeně zírala na ty dva, co ji zastavili na ulici.

Kirsti se jich nebála. Kirsti byla – no ano, byla jen malá hloupá holčička, které vadilo, že jí voják toho dne sáhl na vlasy. Neměla ponětí, že by jí mohlo hrozit nějaké nebezpečí, a vojáka její chování pobavilo.

Annemarie se odhodlaně, silou své vůle rozhodla chovat se jako Kirsti.

„Dobré ráno,“ pozdravila vojáky opatrně.

Mlčky si ji prohlíželi od hlavy k patě. Oba psi byli napjatí, jen jen vyrazit. Vojáci, kteří je drželi na vodítku, měli na rukou tlusté rukavice.

„Co tady děláš?“ zeptal se jeden z mužů.

Annemarie zvedla košíček, ze kterého vykuloval tlustý skrojek chleba. „Stryček Henrik si zapomněl oběd, tak mu ho nesu. Je rybář.“

Vojáci se rozhlíželi, krátce se zadívali za ni a pak přejčili pohledem po okolních kerách.

„Jsi tu sama?“ zeptal se jeden z nich.

Annemarie přikývla. „Ano,“ odpověděla. Pes zavřel. Ale neušlo jí, že obě zvířata hledí na košík s obědem.

Jeden z vojáků postoupil dopředu. Druhý a ti dva se psy zůstali na místě.

„To se sem ženeš za svítání jen kvůli obědu? Proč si tvůj strýček nedá ryby?“

Co by odpověděla Kirsti? Annemarie se pokusila zaháňat, jak by to udělala její sestřička. „Stryček Henrik ryby nerad,“ řekla zvesela. „Říká, že jich má za celý den až po krk, že je nemůže ani cítit. A už vůbec by je nejedl syrově!“ Zašklebila se. „Teda, kdyby měl opravdu velký hlad, tak by si je asi dal. Ale jinak jí k obědu vždycky chleba a sýr.“

Musíš žvanit dál, napomínala se v duchu, jako Kirsti. Hloupá malá holka. „Já mám ryby ráda,“ vykládala. „Hlavně jak je dělá maminka. Někdy je obalí ve strouhance a –“

Voják natáhl ruku a vzal z košíku křupavou patku chleba. Pozorně si ji prohlédl a pak ji rozlomil na dva kusy.

To by Kirsti naštvalo, připomněla si Annemarie. „Nechte toho!“ vyhlkla zlostně. „To je chleba pro strýčka Henrika! Pekla ho moje maminka!“

Voják si nevšiml. Hodil kusy chleba na zem, před každého psa jednu půlku. Psi se na jídlo vrhli a zhlili chleba na jediné polknutí.

„Nevyděla jsi v lese někoho?“ Voják tu otázkou prudce vystřekl.

„Ne, jenom vás.“ Annemarie se na něj zptima zadívala. „Čto vlastně děláte v lese? Přijdu kvůli vám pozdě. Lad střýčka Henrička odplyje, než mu stačím domst ten oběd. Teda zbrovok jedno oběda.“

Voják zvedl kousek sýra a chvíli ho obracel v rukou. Pak se otočil ke trojici za svými zadý a na něco se nich německy zeptal.

„Nem,“ odpověděl jeden z nich zmudně. Tohle slovo Annemarie znala, znamenalo „Ne“. Nejspíš se jeho kolega ptal: „Či heč to?“ nebo „Mám to dat psům?“

Voják dál držel sýr, přehazoval ho z jedné ruky do druhé.

Annemarie si otráveně povzddechla. „Už nůžu jít, prosím vás?“ zeptala se netrpělivě.

Voják sáhl po jablku. Všiml si hnědých skvrn na slupce a znechuceně nakrčil nos.

„Maso nemáš?“ zadíval se na košík a na ubrousek, který ležel na dně.

Annemarie si ho změřila dotčeným pohledem. „Víte, že žádné maso nemáme.“ odpověděla drze. „Váše armáda spořádá všechno maso, co je v Dánsku k sehnání.“

Prosím, prosím, žádouila v duchu. Nezvedej ten ubrousek.

Voják se zasmál. Odhodil polučené jablko na zem. Jeden ze psů se natáhl na vodičku dopředu, přičichl k jablku a zase se stáhl. Ale oba psi dál upřeně hleděli na košík, uši vztyčené a tlamy dokožán. Na růžových hladkých dásních se jim leskly sliny.

„Můj pes cítí maso,“ poznamenal voják.

„Cítí veverky v lese,“ odsekla Annemarie. „Měli byste je vzít na lov.“

Voják napřáhl ruku se sýrem, jako by ho chtěl vrátit do košíku. Ale neudělal to. Místo toho zvedl kvíčkovany bavlněný ubrousek.

Annemarie strnula.

„Moc pěkný oběd má tvůj strýček,“ prohlásil voják pohrdavě a zmuchlal ubrousek v dlani se sýrem. „Jako nějaká ženská,“ dodal posměšně.

Pak se zadíval do košíku. Podal sýr a ubrousek vojákovi po svém boku. „Copak je tohle? Tady na dně?“ zeptal se jiným, napjatým hlasem.

Co by udělala Kirsti? Annemarie dupla nohou. Samotnou jí překvapilo, že jí vyhrkly slzy. „Nevím!“ řekla přiškrčeným hlasem. „Maminka se bude zlobit, že jste mě zastavili a zdržujete mě. A ještě jste připravili strýčka Henrika o oběd, takže se na mě bude zlobit i on!“

Psi zakňučeli a snažili se na napnutých vodičkách dosáhnout na košík. Jeden z vojáků zamumlal cosi německy.

První muž vyřáhl balíček. „Proč je to tak pečlivě schované?“ zeptal se ostře.

Annemarie si rukávem svetru otřela oči. „Nebylo to vůbec schované, zrovna jako ten ubrousek. Já nevím, co to je.“ Pak si uvědomila, že mluví pravdu. Neměla nejmenší tušení, co je uvnitř balíčku.

Voják roztrhl papír, zatímco oba psi s vrčením doráželi a tahali za vodírka. Pod krátkou hladkou srstí se jim jasně rysovaly svaly.

Muž nakoukl dovnitř a zamračil se na Annemarie. „Nebul, holka pitomá,“ okřikl ji hrubě. „Tvoje prašičná matka poslala tvému strýčkovi kapesník. V Německu mají ženské na práci lepší věci. Neseďi zbaběle doma a nevyšívají kapesníky pro svoje muže.“

Zamával kouskem složené bílé látky a úsečně se zasmál. „Aspoň že na něj nevyšila kvítky.“

Hodil kapesník na zem, pořádkem naplň zabaleny, vedle jablka. Psi se k látce lačně vrhli a pak zklamane couvli zpátky.

„Tak běž,“ řekl voják. Hodil jí sýr zpátky do košíčku. „Běž za strýčkem a pověz mu, že německým psům jeho chleba moc chutnal.“

Vojáci prošli kolem ní. Jeden se zasmál a všichni si začali povídat ve svém rodném jazyce. Za chvíličku zmizeli na pěšince v místech, kudy Annemarie přišla.

Rychle sebrala jablko a roztržený balíček s bílým kapesníkem. Přidala je do košíku a proběhla zatáčkou k přístavu, kde už oblohu rozjasnilo časně slunce a začínaly rachoti první motory.

Ingeborg stála ještě na svém místě u mola a byl tu i strýček Henrik, světlé vlasy mu čechral vítr a tváře měl červené, jak se skláněl k síti. Annemarie na něj zavolala, a když ji uviděl na molu, zatvářil se starostlivě a přišel blíž.

Podala mu košíček. „Maminka ti poslala oběd,“ řekla rozdechle. „Ale zastavili mě vojáci a sebrali ti chleba.“ Víc se mu neodvažovala povědět.

Henrik rychle nakoukl do košíčku. Annemarie viděla, jak se mu ulévilo, a věděla, že je to kvůli tomu balíčku, který v něm ležel, byt v roztrženém obalu.

„Děkuju ti,“ řekl, a i z jeho hlasu slyšela úlevu.

Annemarie přejela očima po známé lodi. Průlezem viděla až do prázdné kajuty. Po Rosenových ani nikom jiném tu nebylo ani stopy. Strýček Henrik zahlédl, kam se dívá, i její překvapený pohled.

„Všechno je v pořádku,“ řekl tiše. „Neboj se. V naprostém pořádku. Nebyl jsem si jistý,“ pokračoval. „Ale teď,“ ukázal očima na košík ve svých rukou, „teď je všechno, jak má být. Díky tobě, Annemarie. Teď běž domů a řekni mamince, ať si nedělá starosti. Uvidíme se večer.“

Najednou se usmál od ucha k uchu. „Oni mi sebrali chleba?“ řekl. „Doufám, že se s ním uduší.“

„Strýčku Henriku.“ zeptala se po chvíli, „kde jsou teď Rosenovi a ti ostatní? Myslela jsem, že je odvezeš na své lodi do Švédska, ale na ni nebyli.“

„Ale byli.“ odpověděl strýček a naklonil se bliž ke Kopretině. „Jen bys to neměla vědět. Pamatuješ, jak jsem ti vysvětloval, proč je lepší nic nevědět. No, něco ti přece jen povím,“ dodal, zatímco dál rovnoměrně dožil, „protože jsi byla ohromně statečná.“

„Statečná?“ zeptala se Annemarie překvapeně. „Vůbec ne. Byla jsem hrozně vyděšená.“

„Riskovala jsi život.“

„Ale na to jsem vůbec nepomyslela! Říkala jsem si jen –“

S úsměvem jí skočil do řeči. „V tom je právě ta statečnost – že nemyslíš na nebezpečí. Soustřeďíš se jen na to, co je potřeba udělat. Pochopitelně jsi měla strach. Já ho měl dneska taky. Ale měla jsi na paměti, co musíš udělat. A já zrovna tak. A teď si poslechni, jak to bylo s Rosenovými.“

Řada rybářů si na své lodi udělala zvláštní skryše. Já ji mám také, dole pod podlahou. Stačí na správném místě zvednout pár prken a je tam dost prostoru pro pár lidí. Peter a jeho kamarádi z odboje je za mnou vodí, i za ostatními rybáři. A kolem Gilleleje jsou další lidé, kteří je skrývají a pomáhají jim cestou sem.“

Annemarie překvapeně zamrkala. „Peter je v odboji? No jistě! Taky mě to mohlo napadnout. Vždyť nosí mamince a tátovi ty tajné noviny, *De frie Danske*. A pořád někam pospíchá. Že mi to nedošlo dřív!“

stromy s neobvykle silnými kmeny. Některý kmen mohl mít i dva metry v průměru. Ted, když má ostré sekery, pilu, díla, hoblíky i nebozezy, může se sméle dát do stavby velkého plachetního člunu. Z tak mohutného kmene by se dala postavit docela prostorná plachetní loď. Byly to stromy mahagonové, které v těchto končinách dorůstají do výše až třiceti metrů a jejichž kmeny mohou dosáhnouti třímetrového průměru. Mahagonové dřevo je neobvykle tvrdé, dá se však dobře zpracovat a vzdoruje hnilobě. Mahagonový les se rozkládal při severozápadním pobřeží ostrova a protékal jím potok. Robinson vyhlédl nedaleko ústí potoka velký mahagonový strom a umlňl si, že jej v nejbližších dnech porazí a dá se hned do stavby člunu. Místo však bylo vzdáleno od jeskyně dobré tři čtvrti hodiny chůze.

Domů se Robinson vrátil delší cestou při pobřeží. Nedaleko Banánové zátoky u bambusového háje, asi padesát kroků od místa, kde již před dvěma lety objevil stopy bosých nohou, spatřil velké množství čerstvých stop. Rek čemichal stopy. Najednou počal zuřivě štekát a táhle výt. Robinson šel za Rekem, neboť myslil, že Rek objevil nějaké zvíře, snad želvu. Na želvy Rek takto zuřivě štekával.

Robinsonovi však hrůzou stýdla v žilách krev. Přišel k ohništi, kolem něhož ležely poházené lidské kosti. Povalovaly se tu čtyři lebky. Bylo jasné, že tu měli před nedávným časem lidojedi hnusnou hostinu. Robinson se nesmírně polekal. Sem tedy přijíždějí odněkud lidojedi. Tu, nedaleko jeho jeskyně! Ohnivá hora se zvedala právě před ním na východní straně. S Ohnivé hory je určité vidět tato místa. Jaké štěstí, myslí si Robinson, že kouř, vycházející z komína, je kryt Ohnivou horou. Jak lehce by mohli lidožrouti objevit jeho jeskyni. Sundal z ramene ručnici, a bedli-

(209)

vě pozoruje banánové houšti, byl teď připraven na každý podezřelý zvuk ihned vystřelit.

Smuten vrátil se Robinson domů. Doma jej přepadla velká úzkost. Ještě že dokončil ohradu kolem jeskyně a do vchodu jeskyně zasadil pevné dveře. S ohněm musí být teď opatrnější. Za bezvětrí jistě vystupuje kouř velmi vysoko a divoši by jej mohli snadno spatřit. Robinson si vzpomněl, že když topil dřevem uhlím ze spáleného pralesa, nevydávalo takřka žádný kouř. Na spáleništi bylo dřevěného uhlí ještě dost, ale bylo již dávno zarostlé vysokou trávou. Robinson se rozhodl, že se pokusí vypálit dřevěné uhlí sám. Na anglickém venkově, když v prázdninách býval u strýce na venkovském statku, viděl, jak se dřevěné uhlí pálí v mlíže. Blízko lesa vykopal mlékou, se dal do stavby mlíže. Blízko lesa vykopal mlékou, přes dva metry širokou okrouhlou jámu, narovnal dřevěná polena těsně kus ke kusu a stavěl kuželovitou hranici do výšky. Hranici dřeva přikryl vrstvou banánových listů a na ně naházel vrstvu hlíny a pečlivě přikryl dny. Na vrcholu hranice byl malý otvor, aby jím mohl vycházet kouř. Mlíz zapálil odspodu na čtyřech protilehlých místech. Dřevo pomalu hořelo, douňalo a kouř vycházel nahoru otvorem. Robinson nechal hranici hořet tak dlouho, dokud její dřevo neprohořelo až k otvoru nahoře. Když z otvoru vyšlehl plamen, ucpal pečlivě spodní otvor, ucpal i otvor nahoře a dřevo teď bez přístupu vzduchu doutnalo a uhnatělo. Kouř vycházel po povrchu celého mlíže rozprakanou vrstvou hlíny mezi dny. Když přestal mlíz dýmat, věděl Robinson, že dřevo již zuhelnatělo. Vyehladlé uhlí pak odnášel v nůši k jeskyni.

Každý den vystupoval na Ohnivou horu a dalekohledem pozoroval západní pobřeží, neobjeví-li se snad někde divoši. Divoši se neobjevovali.

(210)

Opět uplynul rok, již šesťý rok Robinsonova pobytu na ostrově. Za celou tu dobu se Robinson nesešel s živým člověkem. Divoši tedy navštěvují ostrov jen občas a snad jen proto, aby tu konali přísemné hody.

Každého roku ve výroční den, kdy objevil na východním pobřeží mrtvého námořníka, přicházel k jeho hrobu a tam na dřevěný kříž zavěšil věnec, upletený z lučňního kvítí. Právě tuto cestu konal již potřetí.

Když se vrátil k domovu, pozoroval, že Rek jeví podivný nepokoj. Blízko jeskyně počal pobíhat na pobřeží a několikrát zašlékal. Snad cítí nějaké nebezpečí, pomyslí si Robinson. S puškou v ruce opatrně se blížil k ohradě před jeskyní. Kozy však byly ve stáji klidné a z jeskyně naň vesele volal papoušek. V jeskyni bylo tedy všechno v pořádku. Rek však byl stále nepokojný. Robinson zastrčil za pás dvě pistole, vzal dalekohled a pušku a vystoupil na Ohnivou horu. Z vrcholu hory spatřil dosud nevidané divadlo. Do Banánové zátoky vplouvalo pět dlouhých kánoí. V každé kánoi sedělo šest nahých lidí. Robinsonovi se chvěly rozčilením nohy. Zaměřil svůj dalekohled. Ve třech člunech spatřil vždy jednoho svázaného člověka. To jsou jejich oběti, myslí si. . . Co teď podniknout, aby nešťastné zajatce vysvobodil? Může se sám pustit do boje s třiceti divochy?

Divoši vyskákali na konci zálivu nedaleko ústí potoka z člunů. Čluny vytáhli na písek. Pak se rozběhli do blízkého lesa, přinášeli dřevo a chrastí a skládali je na velkou hromadu. Založili oheň. Při ohništi zarázili dva kůly do země, aby pak na nich otáčeli rožeň. Potom se shromáždili všichni u ohně, utvořili kruh a za hrozného pokřiku tancili kolem ohně, mávajíce nad hlavou oštěpy. Když tanec skončil, odběhli čtyři z divochů ke kanoím, odkud vyvlekli zajatce. Rozvázali jim pouta na nohou a vedli je k ohni. Robinson

(211)

pak viděl, jak nad hlavami divochů se míhla dřevěná palice a jeden ze tří ubožáků se zhroutil mrtev k zemi. Divoši se na něho vrhli s dlouhými noži. Dva zajatci stáli dosud za zády divochů. Tu jeden z oněch ubožáků využil toho, že si jich právě niko nevídá, a tu v prudkém běhu padl k lesu. Přeskočil potok, a tu Robinson vidl, že dva z divochů se jali přehajet ho pronásledovat. Zajatce však měl před svými pronásledovateli náskok dobrých padesát kroků. Utíkal teď po pravém břehu potoka směrem k lesu, ale na kraji lesa za nízkými keři, aby zmátl pronásledovatele, jal se utíkat mezi nízkými křovisky přímo na svah Ohnivé hory.

Robinson přikázal Rekoví, aby nešlékal, a rychle sestupoval proti přehajícím. V těchto místech byl povlovný svah pokryt obrovskými balvaný a zarostlý drobnými keři. Mezi balvaný a keři se uprchlík ztrácel pronásledovateli. Ti však postřehli již jeho lest a utkali na Ohnivou horu za ním. Zajatce měl dosud svázané ruce a nemohl proto běžet tak rychle jako jeho pronásledovatele. Oba lidojeti se již k své oběti nebezpečně přibližovali. Robinson se teď ukryl za velikým balvanem a čekal, až pronásledovatele poběží kolem, že na ně vystřelí. Pronásledovaný však najednou změnil směr a rozběhl se přímo k balvanu, za nímž se Robinson ukryval. Chtěl se tu skryt, domníval se, že nepřítelé budou ještě chvíli utíkat dál v přímém směru.

Když pronásledovaný divoch, těžce dýchaje, přiběhl k balvanu a spatřil Robinsona, ulekl se tak, že se zastavil a třásl se po celém těle. Robinson mu dával posunky najevo, aby se nebál, aby přistoupil blíž. Rek sice zavřel, ale Robinson jej přísně napomenul, a tak Rek ztichl. Jeden z pronásledovatelů však již spatřil zajatce i Robinsona. Nejprve se skryl

(212)

7
P
v
P
p
za
ta
ni
se
hl.
sta
ky
na
uel
že
kol
ho
zen
na s
se o
R
kem
zaří
omr.
oštěj
okan
le, z
strac
a dá
uchol
ka kr
dobře
našit.
a kam
sou k
jey Re

za křoviskem. Robinson se domníval, že divoch se polekal jeho zjevu a uprche. Než nahle se objevil divoch na deset kroků před Robinsonem a mšňel oštěpem. Robinson se věs schmul a oštěp se zaryl za jeho zády do země. V příštím okamžiku se již Robinson tak vzpamatoval, že divocha strážil pažbou pušky k zemi. V té chvíli však se objevil i druhý divoch a chystal se muštit oštěpem po Robinsonovi. Robinson vysvětlil. Divoch se s výkřikem skácel k zemi. Zajatce, který stál nedaleko Robinsona, když uviděl zblesek z pušky, kouř a uslyšel hromovou ránu, svalil se s výkřikem na zem. Pak vyskočil a chystal se utéci. Robinson jej uchopil za paži a dával posunky a úsměvem najevo, že mu neublíží. Zajatce padl před Robinsonem na kolena a třásl se po celém těle. Robinson rozvázal jeho spoutané ruce. Divoch poklekl, dotekl se čelem země, uchopil Robinsonovu nohu, zvedl ji a položil na svou šíji. Tím dával najevo vděčnost a úmysl stát se od této chvíle Robinsonovým otrokem.

Robinson uchopil zajatce za paži, zvedl ho a posunkem mu naznačil, aby jej následoval. V té chvíli se zuřivě rozštěkal Rek. Robinson se otočil a viděl, že omráčený divoch se již zatím vzpamatoval. Uchopil oštěp zabitého druha a chystal se k ráně. Robinson okamžitě divocha zastřelil. Jakmile vyšla rána z pistole, zajatec se opět svalil na zem a projevovál velký strach. Několikrát ještě padl tváří před Robinsona a dával najevo svůj úžas a velkou úctu. Robinson uchopil zajatce za ruku a rychle odcházel. Po několika krocích naznačoval zajatce posunky, že by bylo dobře se vrátit a pohrbit oba divochy, aby je druží ne našli. Vrátili se tedy a obě mrtvolky zasyпали hlinou a kamením. Pak sestupoval Robinson nejkratší cestou k jeskyni. Rek na zajatce ustavičně vrčel, takže jej Robinson musel stále napomínat.

(213)

Zajatce byl mladý, asi dvacetiletý, pěkně urostlý, vysokého vzrůstu. Jeho pleť byla olivově hnědá. Byl bez vousů a vlasy měl černé, dlouhé, neuvlněné. Splyvaly mu až na ramena. Obličej měl hebký a pravidel-
ný, jako Evropan. Byl to však Indián.

V jeskyni podal Robinson svému chráněnci kus chleba a hrnek mléka. Indián se dal s chutí do jídla. Hleděl na Robinsona přímo s posvátnou úctou. Bázlivě a s podivem se rozhlížel po všem, co bylo v jeskyni. Robinson položil na zem několik kozích kůže a ukázal, že si může lehnout. Mladý Indián byl asi nesmírně unaven, neboť sotva utlehl, již spal.

Robinson nabíhl pak znovu pušku i pistoli a vyšel s Rekem na Ohnivou horu, aby se podíval, jsou-li divoši dosud na ostrově.

Šest kanoi bylo již vzdáleno asi pět kilometrů od břehu a směřovaly na západ. Kolem ohniště, z něhož se ještě kouřilo, byly opět poházeny lidské kosti. Divoši, nedočkavě se svých druhů, odjeli, nestarajíce se o jejich osud. Robinsonovi byla ta věc dost divná a počal se strachovat, zda neodjeli divoši jen proto, aby se vrátili na ostrov s větší posilou. Jistě pak budou prohledávat celý ostrov.

V těchto starostech sestupoval k své jeskyni a přemýšlel, jak by ještě lépe zajistil své obydlí před nedávným vpádem divochů.

Konečně má vedle sebe člověka! Již není sám... Je to, pravda, divoch, jeho vzezření však je dobro-
myslné a jistě se dá i vychovat evropským způsobům.

Robinson přemýšlel, jaké by dal novému člověku jméno. Když šel kolem kalendářových stromů, aby zaznamenal dnešní den, počítal dny a zjistil, že je právě pátek. V pátek zachránil tomuto člověku život. Ať se tedy jmenuje Pátek.

Robinson se pak odebral do stáje, aby podívil ko-

(214)

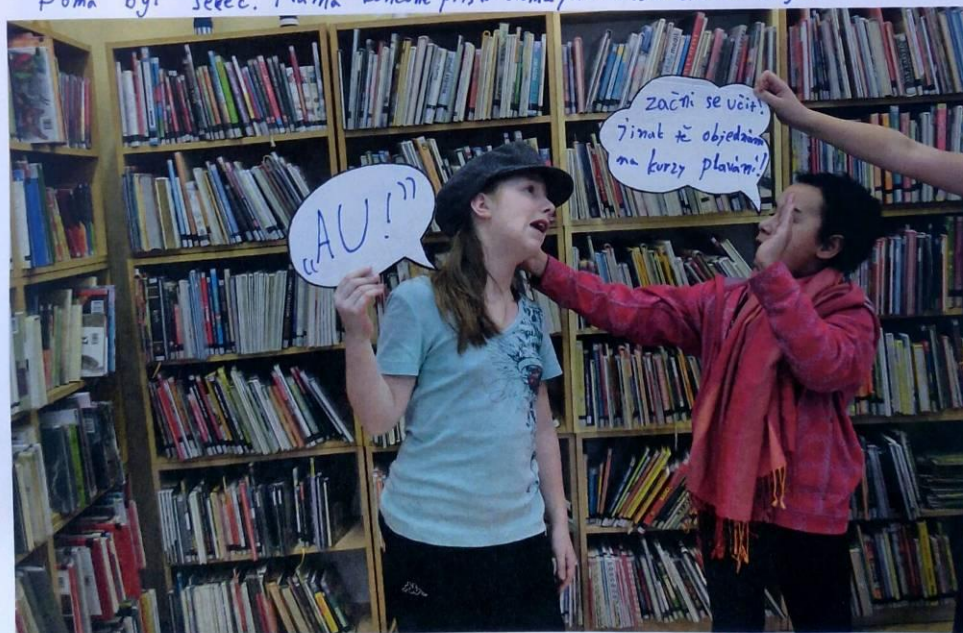
Příloha 3 – Komiksy

Jdu domo. Sam. Jako vždy.

Doma byl sekec. Máma konečně přišla domů, ale nadšení zrovna nebyla.

no, a za přest byl 6 večeri špenát. Fúj!!!!!!

Dozvěděl jsem se, že ~~kluk~~ mi může něco pomoci. Kamarádi z dramatařáku. Další mi rady.

Je jejich rady zabraly. A teď... jen se podívejte. A navíc v relaxáku!!!

KONEC.

2. Pepo si dal sešitku a šlo vidět iže kluci něco chystají

1. Pepo šel do školy jako každé ráno

3.

4.

5.

6.

7.

8.

9.

10.

Příloha 4 – Foto z realizace

Ahoj Pepo
 Jsem moc ráda, že
 jsem tě poznala.
 Jsi moc fajn a to
 jsem myslela, že
 se naš badeš báta
 nakonec jseš s
 námi skamarád!
 A máš moc hezké
 místo s Elzevirou

Jsem ráda,
 že jsem
 tě poznala

Ahoj Pepo
 doufám
 že
 s ELZEVIROU
 oblibene' místo.
 se ti ve škole bavíš
 naše dítěta sepat jestli
 se chodí ve na té emějí rokud ANO
 bych se ještě amějí rokud ANO
 se ti koho nic neděkej a řekni si
 A taky spolužáci. Snad máš víc kamarádů
 se si z koho nic neděkej a řekni si
 že jsou happy. Doufám
 že jsi v ELZEVIROU. Doufám
 že se ti dopis líbil. Ahoj
 JSEM TĚ
 DĚKUJU
 ANEŽKA
 PS: NAPSAL A
 OBLÍBENOU

